

**CAMINS
DE LLIBERTAT**
GUIA DE SENDERS
DELS MAQUIS

RUTA JOVÉ-GROS
DE PRATS DE MOLLÓ
A MANLLEU

**CAMINS
DE LLIBERTAT
GUIA DE SENDERS
DELS MAQUIS**

RUTA JOVÉ-GROS
DE PRATS DE MOLLÓ
A MANLLEU

ÍNDEX

Editat per
Amical Antics Guerrillers
de Catalunya

C/ Carme, 8
Olot 17800
620484591
www.maquis.cat
info@maquis.cat

Amb el suport de

Primera edició
Girona, desembre de 2022

Textos
© dels seus autors

Fotografies
xxxxxx xxxx,

Disseny i maquetació
Glam, cooperativa
de comunicació i disseny

Impressió
xxxxxxxx

ISBN
xxxxxxxx

Dipòsit Legal
GI.xxxxxxxxxx

Presentació	4	Annexos.
Breu introducció històrica. El maquis i les seves rutes	6	Biografies dels guies
Ruta Jové-Gros. Les etapes	11	Manuel Torres Monterrubio
Etapa 1 De Prats de Molló a Sant Antoni de Camprodon	12	Josep Gros Camisó
Etapa 2 De Sant Antoni de Camprodon a Sant Martí del Clot	18	Josep Jové Blaví
Etapa 3 De Sant Martí del Clot a Sant Miquel de Castelló	24	Francisco Pradal González
Etapa 4 De Sant Miquel de Castelló a Manlleu	30	Text original de Josep Gros editat en el llibre autobiogràfic: <i>Abriendo camino.</i> <i>Relatos de un guerrillero</i> <i>comunista español</i> (relat del primer viatge)
		60
		Selecció bibliogràfica
		81

PRESENTACIÓ

Els indrets que us proposem per caminar són molt més que belles i bucòliques estampes naturals. Estan carregats de la memòria i la història d'un passat recent que malauradament ha restat invisible per les actuals generacions. Tot i que la fisonomia dels paisatges ha canviat des dels anys 40 i 50, les dècades fosques dels fets que volem recordar, els senders i passos continuen sent els mateixos que els maquis van caminar en la seva lluita heroica per derrocar el règim franquista. Volem contribuir a recuperar aquestes històries del passat, i mirar i caminar el paisatge des d'una perspectiva fins ara insospitada: la de la lluita del maquis antifranquista per restaurar la República i recuperar la democràcia.

L'Amical Antics Guerrillers de Catalunya ens vàrem reconstituir el 2019, mesos després de la mort de Lluís Martí Bielsa, darrer president d'aquesta entitat que va ser guerriller i que va caminar per aquesta ruta amb altres companys/es carregant a les seves motxilles una pesada impremta, que destinada a Barcelona serviria per publicar propaganda política antifranquista.

Els Pirineus i les muntanyes interiors de Catalunya van ser llocs estratègics per les infiltracions guerrilleres, camins que des de la frontera amb França arribaven pràcticament al sud de la península Ibèrica. Els darrers tres anys des de l'Amical hem fet una intensa tasca per identificar aquestes rutes i divulgar aquests camins, tant entre una audiència interessada en la memòria històrica, com també cap a un públic més ampli, que a

part de la motivació esportiva i lúdica de l'excursionisme, vol conèixer i comprendre les muntanyes que trepitja des d'una mirada compromesa amb la nostra història recent.

La guia que teniu a les vostres mans té, per tant, un doble objectiu. Divulgar la memòria democràtica de la lluita guerrillera contra el franquisme i promoure un oci turístic de proximitat èticament compromès amb els valors i principis d'una societat veritablement democràtica.

En caminar avui resseguint les passes dels maquis, els paisatges cobren un sentit i una riquesa inesperada i ens recorden que som hereus de moltes lluites passades per conquerir un món més lliure, just i democràtic.

Gaudiu doncs d'una bona caminada per les rutes dels maquis!

**Amical
Antics Guerrillers
de Catalunya**

BREU INTRODUCCIÓ HISTÒRICA

EL MAQUIS I LES SEVES RUTES

El febrer de 1939 amb la caiguda de Catalunya i l'abril amb el final de la Guerra d'Espanya centenars de milers de republicans espanyols van fugir a França i a d'altres països molts d'ells per no tornar mai més. Amb l'inici de la segona guerra mundial i l'ocupació alemanya de França el 1940 milers d'ells, homes i dones, es van unir a la resistència francesa per combatre a l'invasor. Sobretot a les zones muntanyoses dels departaments del midi francès van engruixir les forces del maquis que lluitaven, tant contra la Wehrmacht alemanya com contra els milicians del govern reaccionari i col·laboracionista de Vichy dirigit pel Mariscal Pétain. Els republicans espanyols van participar en sabotatges i emboscades contra l'occupant, van obrir rutes pels Pirineus per ajudar a fugir a refugiats i perseguits que marxaven de l'Europa ocupada pel nazisme, i també per retornar al Regne Unit aviadors britànics abatuts sobre França. En aquesta lluita clandestina i abnegada molts hi van trobar la tortura, la deportació a camps de concentració i la mort.

El 1942 es va constituir la Unió Nacional Espanyola, plataforma política des d'on el PCE volia unir a tota l'oposició al franquisme. L'agost de 1944 les forces dels que els francesos anomenaven "Guerrilleros", ja formalment enquadrades dins les Forces Franceses del Interior (AGE-FFI) van participar en l'alliberament de gran part dels departaments del sud de França. Amb els soviètics avançant cap a Berlín i les forces angloamericanes arribant a la frontera alemanya, després del desembar-

cament de Normandia, els republicans espanyols enquadrats al maquis (uns 15.000 guerrillers) van començar a concentrar-se a la frontera dels Pirineus. La derrota de Hitler i Mussolini era per tots els exiliats el preludi de la caiguda del règim franquista. L'octubre de 1944 la Unió Nacional Espanyola, va llançar l'Ofensiva dels Pirineus. L'acció més agosarada va ser l'alliberament de part de la Vall d'Aran en una acció que va mobilitzar a 8.000 guerrillers en l'operació "Reconquesta de Espanya". Al mateix temps centenars de combatents en petits grups van infiltrar-se per diferents punts dels Pirineus. Malauradament l'entusiasme dels guerrillers va topar amb la manca de suport dels aliats i amb l'apàtia d'un poble esgotat per la por, la repressió i la fam. No hi va haver la insurrecció nacional que ells esperaven i desitjaven. Al mateix temps el règim franquista va mobilitzar 100.000 soldats per evitar que l'operació tingues èxit. Els maquis van arribar a les portes de Vielha però ja no van poder avançar més i l'arribada de les tropes del General Moscardó aconsellava, una retirada que evités quedar envoltats i una massacre quasi segura. Fracassades aquestes accions el PCE-PSUC va canviar la tàctica per iniciar una estratègia d'infiltració de petits grups de guerrillers. L'objectiu era anar creant bases a l'interior per connectar i reforçar els grups, molt aïllats, que des de 1939 ja lluitaven contra Franco en diferents territoris de la península, i alimentar la lluita clandestina establint una xarxa de comunicacions per on havien de circular armes, propaganda, militants, correu, imprentes i tot allò necessari per sostener la lluita. Es feien per tant indispensables rutes segures i guies experimentats per connectar l'exili de França amb la resistència a l'interior d'Espanya.

Moltes d'aquestes rutes passaven per Catalunya i concretament començaven a les zones de muntanya de la demarcació de Girona. Una de les més emblemàtiques era la que anava de Prats de Molló (Vallespir-França) i travessant el Ripollès i la Garrotxa arribava fins l'estació de tren de la ciutat de Manlleu, ja a la comarca d'Osona.

La ruta de Prats de Molló a Manlleu fou oberta el juny del 1945 per Josep Jové Blaví, (Montblanc, 1916) per encàrrec de

Fernando Claudín, responsable de passos del PCE, per substituir una ruta que passava per Vídrà (Osona) que a part de ser més llarga estava molt controlada per la Guàrdia Civil.

La cabana des d'on començaven el viatge cap a l'interior estava ubicada prop del Mas la Plana de Prats de Molló, segons consta en els informes que els guies redactaven a la tornada del viatge (Archivo Histórico del PCE, Universidad Complutense de Madrid).

Per evitar ser vistos feien la ruta sempre caminant de nit i descansaven de dia en llocs segurs del camí: en coves, abrics naturals o prop d'ermites. Evitaven les cases, sinó eren les de masovers que simpatitzaven amb la causa republicana i per tant esdevenien punts de suport on podien comprar menjar, tenir un sostre per passar una nit i rebre informació. Cercaven la complicitat de la població local muntanyenca, sobretot de pastors, carboners i truginaires, sempre a la recerca del que anomenaven “enllaços”, col·laboradors que els permetessin tenir un suport estable que era imprescindible per sostenir una vida molt dura a les muntanyes. Majoritàriament els “enllaços” eren dones humils del món rural, que corrien greus perills en aquesta tasca heroica i clandestina. El suport a la guerrilla era quelcom molt perseguit. La presó i la mort eren un destí molt probable pel suport als maquis. En molts casos les execucions irregulars o l'aplicació de l'anomenada “Llei de fugues”, van ser el destí de milers d'aquestes valentes “enllaços”. Durant els anys en que la presència guerrillera va ser més important, entre 1944 i 1953, unes 70.000 persones van ser detingudes a tota Espanya acusades de suport al maquis. Diversos milers van ser assassinades, la majoria extrajudicialment. Els guies guerrillers utilitzaven generalment mapes militars de la República i havien desenvolupat un coneixement acurat del terreny que trepitjaven. Malgrat totes les precaucions que es prenien, les rutes implicaven un risc permanent de caure en una emboscada de les forces de l'ordre franquistes, inclòs el Somatent local, d'estar exposat a les delacions d'una població permanentment amenaçada per les autoritats franquistes, de patir accidents, de passar fred, de la manca de menjar, del cansament de jornades

de camí inacabables. Molts no ho aguantaven. Això dona més mèrit als guies, que podien arribar a fer un viatge al mes. Eren homes compromesos políticament, abnegats, d'un gran valor i d'unes condicions físiques impressionants.

Aquest camí i els indrets que us proposem són paisatges de gran bellesa, plens de grans boscos, prats i rierols, però que van estar també plens de riscos, combats i patiments. Però avui encara hi ressonen les grans esperances de la República, traïda el 1936 per la cobdícia de minories benestants, i derrotada el 1939 per una força militar colpista sostinguda per les potències feixistes d'Europa. Aquesta lluita noble i heroica a les muntanyes tenia només una finalitat: derrocar una dictadura ferotge i criminal i retornar les llibertats populars i la democràcia al poble. Recuperar aquella República de 1931 que havia portat tantes il·lusions i anhels d'igualtat i fraternitat a les classes populars de tota Espanya. La lluita dels maquis i els seus senders de resistència i llibertat mereixen ser caminats i recordats, mereixen estar en la memòria col·lectiva d'una societat que vulgui ser veritablement justa i democràtica.

Aquesta guia us proposa una nova mirada sobre el territori i el paisatge. Unes muntanyes, valls i planes de gran bellesa natural però plens d'històries de valor i compromís polític que ens permeten una mirada al paisatge més rica i implicada amb el nostre passat immediat. No és una història de grans batalles ni de personatges célebres. És una història de gent corrent i anònima que, com ens recordava en un poema Bertolt Brecht, malgrat lluitar per l'amabilitat universal ni tant sols pogueren ser ells mateixos amables. Van protagonitzar un dels capítols més nobles i valents d'una història clandestina que malauradament va restar abocada a la derrota i l'oblit. Restaurem avui la seva memòria caminant pels senders que van ser testimonis muts dels seus anhels i esperances per fer un món millor.

RUTA JOVÉ-GROS

— LES ETAPES

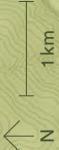
Aquesta ruta de Prats de Molló a Manlleu s'ha pogut recuperar gràcies al relat autobiogràfic del guia i guerriller José Gros Camisó, publicat en el seu llibre autobiogràfic *Abriendo caminos. Relatos de un guerrillero comunista español*. També gràcies als informes dels guies de passos (Archivo Histórico del PCE) i del llibre biogràfic sobre el guia i guerriller Josep Jové Blaví, *Rue Traversière de Domènec Ribes*, (Edicions de La Tempesta, Llibres de l'Índex-Col·lecció Descoberta).

- ➡ Distància total:
77 quilòmetres
- ⌚ Total en marxa efectiva:
26 hores
- ⬆ Desnivell positiu:
2.750 metres
- ⬇ Desnivell negatiu:
2.650 metres

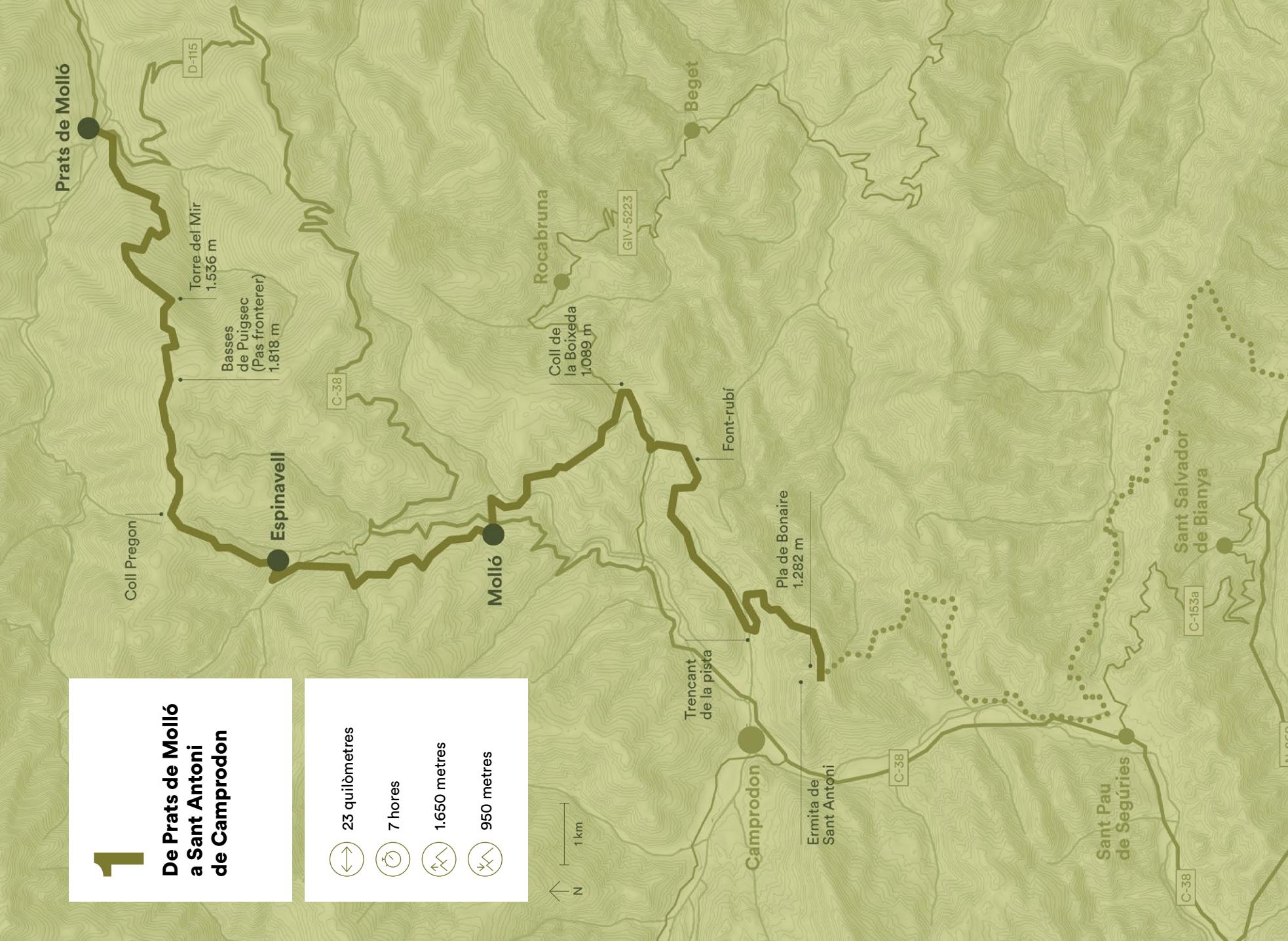
1

De Prats de Molló a Sant Antoni de Camprodón

- ↔ 23 quilòmetres
- ⌚ 7 hores
- ↑↓ 1.650 metres
- ↑↓ 950 metres

N

La vall de Prats de Molló.

Basses del Coll de Puigsec.

Vista de la Vall d'Espinavell i a l'horitzó el Collsacabra.

De Prats de Molló a les Basses de Puigsec

1 hora i 50 minuts

Començarem l'excursió agafant el camí GR151, amb marques blanques i vermelles, a l'entrada del poble de Prats de Molló venint de Coll d'Ares. Sortint del poble, un cop passat el pont i la rotonda de la carretera que baixa de Coll d'Ares, el camí comença a la nostra dreta. En aquest sector al costat del riu hi ha una àrea de pàrquing i pícnic on podem deixar el cotxe.

El camí ascendeix fins a fer cim a la Torre del Mir (1.536 m), ben visible durant la pujada i que val la pena visitar, ja que és un esplèndid mirador sobre el poble de Prats de Molló, el massís del Canigó i tot el Vallespir. Farem uns 800 metres de desnivell des del poble a la Torre del Mir.

Seguidament continuarem per una pista que ens portarà fins a creuar la frontera a les Basses de Puigsec (1.818 m).

Del Coll de les Basses de Puigsec a Coll Pregon i a Espinavell

1 hora i 20 minuts

Allà continuarem per la serralada de la nostra dreta deixant el GR 151 i anant per una pista cap a l'oest fins a Coll Pregon, on agafarem el camí GR 11.6 de baixada cap al poble d'Espinavell.

En el camí trobarem plafons informatius col·locats pel Memorial Democràtic de la Generalitat de Catalunya que recorden la retirada republicana del febrer del 1939 i l'inici del llarg exili.

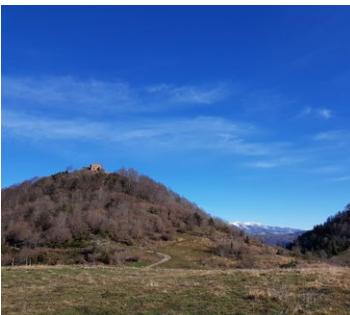
D'Espinavell a Molló

1 hora

Creuarem el poble d'Espinavell fins a arribar a la carretera i seguirem les marques del GR 151. Passat el pont, trobarem un camí que continua a la nostra dreta i que un cop superat un petit desnivell, s'enfila sense dificultat en direcció a Molló.

Molló (Ripollès).

Ermita de Sant Antoni de Camprodon.

Vista del sector de Molló i la frontera des de l'ermita de Sant Antoni de Camprodon.

De Molló al coll de la Boixeda i a la collada de Font-rubí

1 hora i 5 minuts

Un cop a Molló, creuarem el poble per davant l'església romànica de Santa Cecília i seguirem el camí marcat del GR11 que baixa fins a creuar la carretera. Continua cap al veïnat del Riberal i després s'enfila per una pista cap al collet de la Costa (1.176 m). Continua planer pel Pla de la Creu i baixa fins al coll de la Boixeda (1.089 m) on trobarem la carretera que va a Rocabruna i Beget i un mirador sobre la vall.

Continuarem durant 15 minuts per un tram de la carretera en direcció a Camprodon fins a l'encreuament de la urbanització de Font-rubí, que travessarem per un carrer fins a la collada del mateix nom.

De la collada de Font-rubí al trencant de la pista que va a l'ermita de Sant Antoni de Camprodon

35 minuts

A la collada de Font-rubí continuarem baixant per la pista asfaltada que va a Camprodon fins a arribar a l'encreuament d'una altra pista que puja a l'ermita de Sant Antoni.

De l'encreuament de la pista que va de Camprodon a Font-rubí i al Pla de Bonaire de l'ermita de Sant Antoni de Camprodon

45 minuts

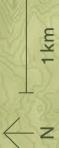
Seguirem la pista de la nostra esquerra que puja a l'ermita passant pel costat de la font del Boix per on s'enfila una pujada. Continuarem pujant després de la font, que deixarem a la nostra dreta, i passarem pel monument a Cèsar August Torras. A l'alçada del Mas els Oms, la pista planeja uns metres i es torna a enfilar amb pujada fins a arribar al Pla de Bonaire (1.282 m) on finalitzem l'etapa.

Podrem fer cim a l'ermita de Sant Antoni i gaudir del fabulós mirador de 360 graus a una altitud de 1.361 metres. Entre altres vistes, podrem veure el camí que hem fet en aquesta primera etapa des de la frontera i les muntanyes per on continuarem la ruta durant la segona etapa.

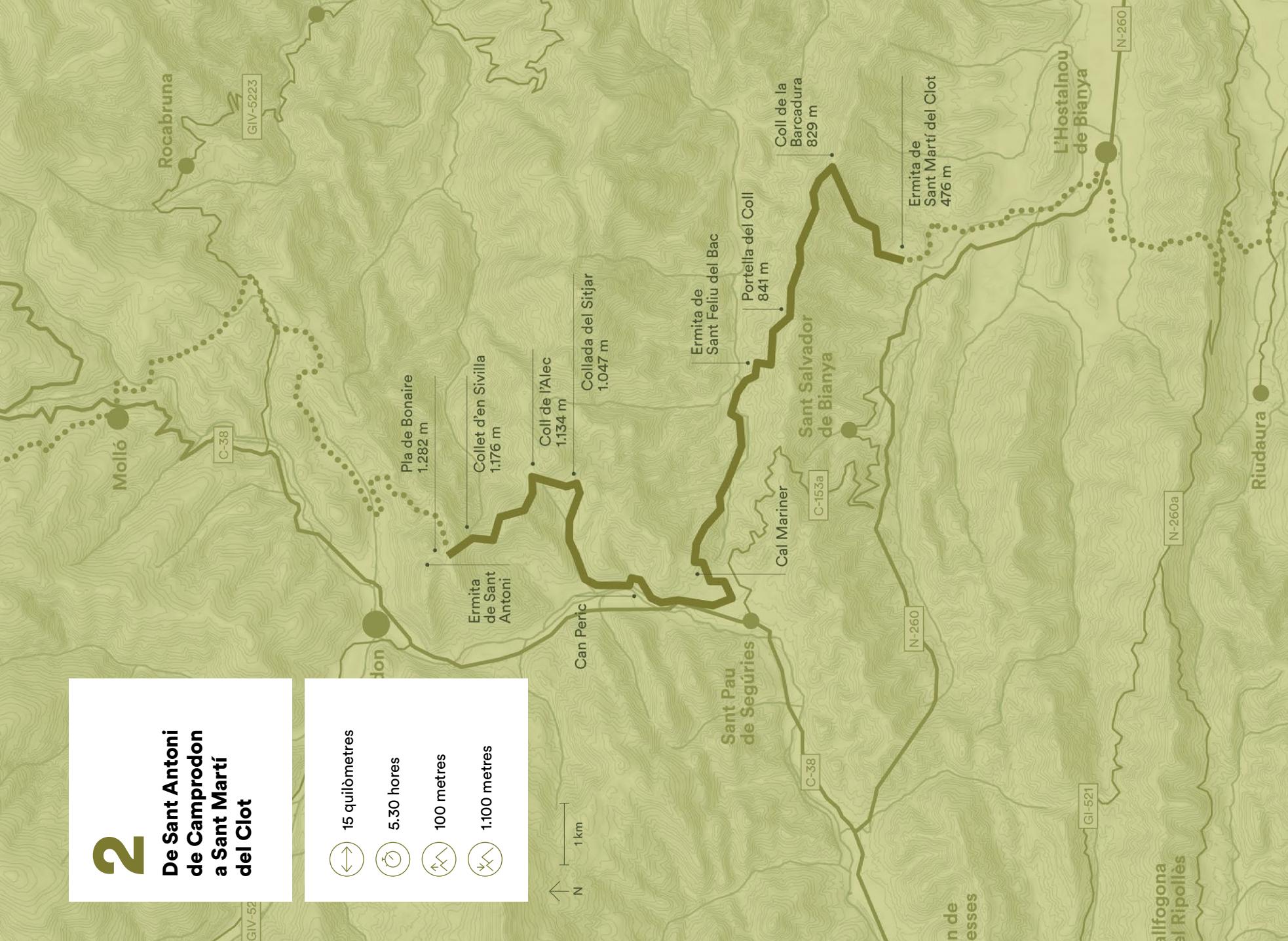
2

De Sant Antoni de Camprodon a Sant Martí del Clot

- ↔ 15 quilòmetres
- ⌚ 5.30 hores
- ▲ 100 metres
- ▼ 1.100 metres

N

Vall de Creixenturri des de l'ermita de Sant Antoni de Camprodon.

Vista de la Vall del Bac.

Del Pla de Bonaire al Collet d'en Sivilla

15 minuts

Començarem la caminada al Pla de Bonaire (1.282 m), sota l'ermita de Sant Antoni on hi ha un petit pàrquing per deixar cotxe.

El camí que agafarem està a la part més elevada del Pla de Bonaire i el trobarem a l'esquerra pujant per la pista. És el camí que baixa cap al Collet d'en Sivilla (1.176 m), passant per les roques dels Castellets.

Del collet d'en Sivilla al coll de l'Alec i a la collada del Sitjar

40 minuts

Un cop arribem al Collet d'en Sivilla, continuarem per la pista de la nostra esquerra que discorre al mig d'una fageda en direcció cap a la collada del Remei. Des d'allà seguirem per una altra pista fins al coll de l'Alec, on trobarem una línia de molt alta tensió.

Al coll de l'Alec (1.134 m) hi ha un encreuament de camins i seguirem la pista que tenim a la nostra dreta, que baixa fins a la collada del Sitjar (1.047 m).

Collada del Sitjar a Can Peric i Cal Mariner

1 hora i 10 minuts

Un cop a la collada prenem la pista de baixada cap al riu Ter on ens creuarem amb un camí per on passa el GR 151 que ve de Camprodon i va a Sant Pau de Segúries. Girarem a l'esquerra direcció a Sant Pau de Segúries vorejant el riu Ter i trobarem interessants rètols de senyalització sobre la flora. Passarem per una casa, Can Peric.

Un cop arribem a Sant Pau de Segúries, veurem que el GR 151 connecta amb el GR1 que prendrem i que ens porta cap al mas de Cal Mariner.

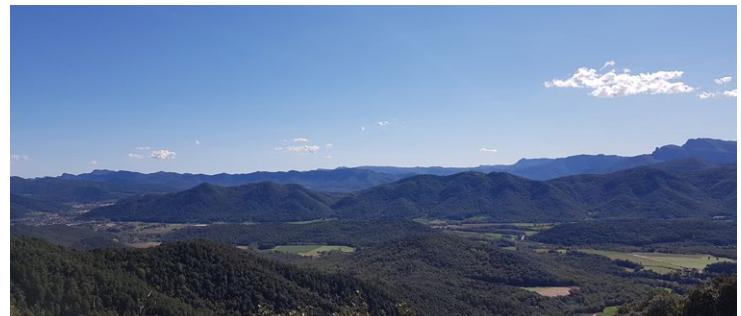
De Cal Mariner per la Vall del Bac al trencant de la pista cap a Sant Feliu del Bac

30 minuts

Al trencant de Cal Mariner hem de seguir la pista (GR1) de la Vall del Bac passant pel Mas de l'Om fins a arribar al punt entre el Mas la Badosa de Dalt i el mas la Badosa de Baix. El GR deixa la pista a la nostra dreta i baixa cap a una riera creuant-la i pujant en direcció a l'ermita de Sant Feliu del Bac.

Al fons la serra de Malforat.

La Vall de Bianya.

D'on comença el camí GR1 a la carretera de la Vall del Bac fins a l'ermita de Sant Feliu del Bac

30 minuts.

Seguirem el camí del GR1 que baixa cap a la riera, el creuarem i pujarem per una pista. Després la deixarem i anirem a l'esquerra per enfillar-nos fins a dalt d'un prat on trobarem el camí que porta a l'ermita de Sant Feliu del Bac, que podrem visitar o continuar pel GR 1 que es troba a la seva la dreta.

De l'ermita de Sant Feliu del Bac a la Portella del Coll

1 hora

El camí GR1 arriba a una pista que ve del sector de Sant Pau de Segúries i continuarem a la nostra esquerra per la pista cap a l'est fins a arribar al Mas el Coll, on trobarem l'ermita de Santa Magdalena del Coll. A la nostra dreta, a pocs metres del trençant de l'accés al mas, hi ha el camí que hem d'agafar per pujar a la Portella del Coll (851 m) que ens porta sobre la Serra de Malforat. Actualment en aquest camí s'hi ha fet una pista per desemboscar.

De la Portella del Coll a Cap de la Baga i el Coll de la Barcadura

1 hora i 15 minuts

Un cop a dalt la Portella del Coll (841 m) continuarem el camí a l'esquerra per la serralada amb unes magnífiques vistes de la Vall de Bianya i de la Vall del Bac. El camí ens portarà al Cap de la Baga (921 m). Continuarem pel camí carenejant en direcció est fins a arribar al Coll de la Barcadura (829 m).

Del Coll de Barcadura a l'ermita de Sant Martí del Clot a la Vall de Bianya (Garrotxa)

45 minuts

Al Coll de la Barcadura (829 m) trobarem un encreuament de camins i seguirem el de la nostra dreta, senyalitzat amb marques grogues de la Xarxa de Camins d'Itinerànnia i que baixa cap a la Vall de Bianya passant pel Mas la Vilotja i l'ermita de Sant Martí del Clot (476 m), on donarem per acabada l'etapa.

3

De Sant Martí del Clot a Sant Miquel de Castelló

- ↔ 18 quilòmetres
- 🕒 6 hores
- ⬆ 750 metres
- ⬇ 300 metres

N

La Vall de Bianya.

Vista de la Serra de St. Miquel del Mont i la Collada dels Bastons a la dreta.

**De Sant Martí del Clot
a L'Hostalnou de Bianya**
1 hora i 15 minuts

Comencem a caminar des de l'ermita de Sant Martí del Clot a la Vall de Bianya, sota la Serra del Malforat, on acabava la segona etapa. El camí està senyalitzat amb marques grogues de la xarxa de camins Itinerànnia i ens ha de portar a L'Hostalnou de Bianya creuant una part de la Vall de Bianya. És un camí planer per pista o camí que en algun tram voreja la riera de Bianya. Un cop arribem a L'Hostalnou, travessarem la carretera i continuarem per una pista en direcció al Pla de la Torre passant pel Mas la Torre, per després enfilar el camí que passa per la Font de la Torre.

**De L'Hostalnou de Bianya a la Font de la Torre
fins a la collada de Bastons**
1 hora

Continuarem cap al Mas Can Xec per la pista i abans d'arribar-hi prendrem el camí a la nostra esquerra que puja cap a la collada de Bastons a la Serra de Sant Miquel del Mont.

**Del coll de Bastons a la carretera N-260a
i d'allà, a la carretera Olot-Riudaura**
45 minuts

Al coll agafarem la pista a la nostra dreta que baixa cap a la carretera N-260a. Un cop hi arribem, continuarem carretera avall fins que trobem a la nostra dreta una pista asfaltada que baixant ens durà fins a la carretera d'Olot a Riudaura.

Vall d'en Bas: al fons Collsacabra amb l'ermita de Sant Miquel de Castelló i a la dreta el massís del Puigsacalm.

La Vall d'en Bas des de Sant Miquel de Castelló.

De la carretera d'Olot- Riudaura a Can Trona

1 hora i 45 minuts

Des de la carretera Olot-Riudaura continuarem direcció a Olot fins a l'Hostal de la Corda, on hi ha l'encreuament amb la carretera GIV-5224, per on entrarem al municipi de la Vall d'en Bas i on una carretera ens portarà primer cap al poble de la Pinya. Haurem de continuar per la carretera asfaltada creuant la vall, pel Veïnat Cirera i per sota el poble del Mallol fins al veïnat Can Trona. El camí és planer i ens permetrà gaudir del paisatge agrícola de la vall, presidit per la imponent presència de massís del Puigsacalm.

De Can Trona a Sant Miquel de Castelló

1 hora i 15 minuts

De Can Trona (500 m) seguirem el GR2 per pista asfaltada fins a arribar a la casa La Vila, que deixarem a la nostra dreta per pujar per una pista fins a on comença el bosc. El camí que s'enfila cap a l'ermita de Sant Miquel de Castelló (955 m) on donarem per acabada l'etapa. Des de l'ermita podrem gaudir d'un esplèndid mirador sobre la Vall d'en Bas.

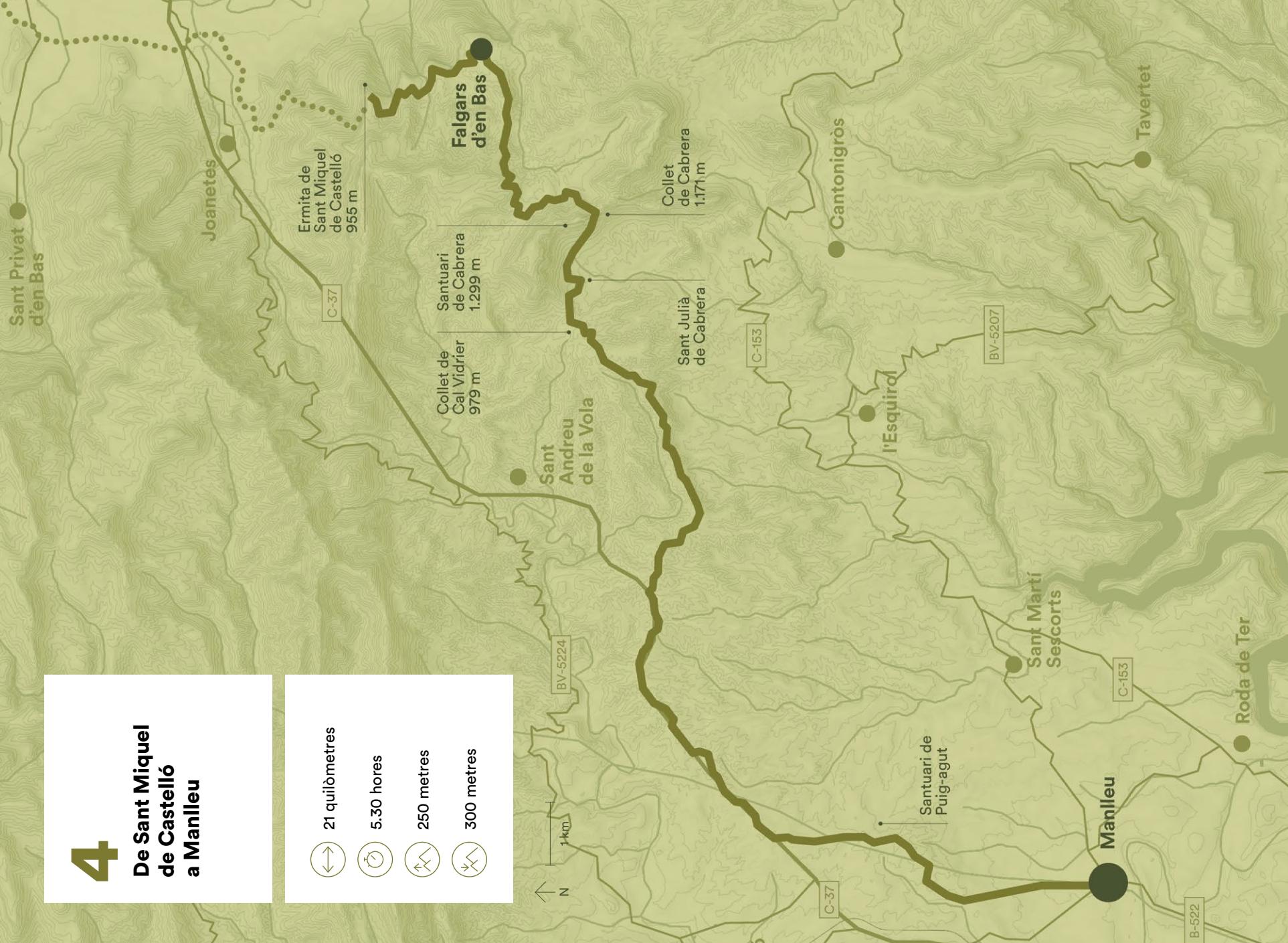
4

De Sant Miquel de Castelló a Manlleu

- ↔ 21 quilòmetres
- ⌚ 5.30 hores
- ▲ 250 metres
- ▼ 300 metres

N

1 km

L'ermita de Sant Miquel de Castelló
des dels prats de Falgars d'en Bas.

De Sant Miquel de Castelló a Falgars d'en Bas 30 minuts

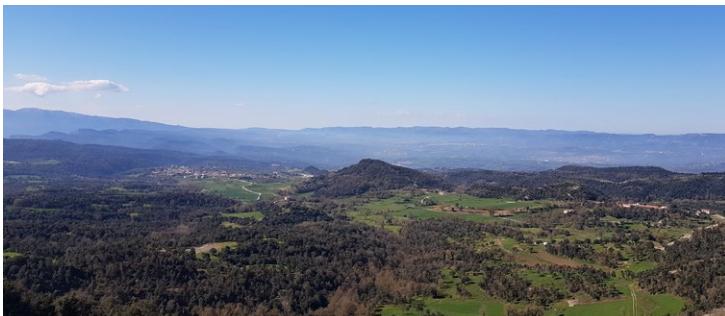
Començarem a caminar sortint de l'ermita de Sant Miquel de Castelló a la Vall d'en Bas i prenent el GR2 en direcció a Falgars. El camí és força planer i per pista, excepte el primer tros, des de l'ermita al Mas Pibernat. Podrem gaudir de les impressionants vistes sobre la Vall d'en Bas.

L'altiplà de Falgars d'en Bas

De Falgars d'en Bas al Collet de Cabrera Camí senyalitzat per fites de pedra fins el Molí de la Faja 1 hora i 30 minuts

Quan arribem a Falgars hem d'anar cap a l'església de Sant Pere i allà creuar una tanca i seguir pel prat entre el cementiri i el Mas la Coromina, i enfilar pel camí marcat cap a un turonet sempre amb la vista posada a Cabrera. La ruta puja suavament cap al Puig de les Cabres (1.060 m) i la Creu Llobí (1.039 m). Passarem a prop del mas Molí de la Faja i seguim en direcció a Cabrera fins a arribar al Port de la Faja (1099 m) on ens trobarem amb la pista que ve del Coll de Freixeneda. Seguirem la pista a l'esquerra i anirem pujant fins a arribar al Collet de Cabrera (1.171 m). Des d'allà és recomanable pujar a fer una visita al Santuari de Cabrera (1.299 m) des d'on gaudirem d'unes impressionants vistes de la comarca d'Osona.

La comarca d'Osona des de Cabrera
amb el poble de l'Esquirol a l'esquerra

Vista Collsacabra des de Santuari
de Puig-agut, Manlleu

Santuari de Puig-agut, Manlleu

Del Collet de Cabrera a Sant Julià de Cabrera i al collet de Cal Vidrier

30 minuts

Al collet de Cabrera agafarem el camí de baixada GR151.1 cap a Sant Julià de Cabrera. Continuarem per la pista a la nostra dreta i pujarem cap al collet de Cal Vidrier (979 m).

Del Collet de Cal Vidrier al Santuari de Puig-agut

Tot el camí és per pista
3 hores

Al Collet de Cal Vidrier seguirem la pista de la nostra esquerra fins arribar al Pla de la Parra i allà anirem per un camí a l'esquerra que ens portarà per la Serra del Feu. El camí continua tota l'estona per una pista que va baixant i està ben senyalitzat amb rètols, i que ens porta directament fins al Santuari de Puig-agut de Manlleu. Des de l'altura de la Serra del Feu podrem gaudir d'unes esplèndides vistes panoràmiques de la Plana de Vic.

La ruta arribarà a creuar-se amb la carretera dels túNELS de Bracons i després de vorejar-la, continuarem per una pista que va directament al Santuari de Puig-agut de Manlleu, on donarem per acabada l'etapa i la ruta Jové-Gros.

ANNEXOS

Biografies dels guies Manuel Torres, Josep Gros, Josep Jové i Francisco Pradal

Us oferim una breu ressenya biogràfica de quatre guerrillers, guies i responsables dels passos pirinencs, que van estar vinculats a la ruta entre Prats de Molló i Manlleu. Les seves vides són un exemple de compromís social i polític en defensa de la II República i de lluita per la recuperació de la democràcia i les llibertats populars al nostre país.

Manuel Torres Monterrubio, 1964.
Font: arxiu familiar, Aurora Bell-lloch Bell-lloch.

Manuel Torres Monterrubio

El Paisano, Ramon, Eugenio

Manuel Torres Monterrubio, també conegut en diferents èpoques com “El paisano”, “Ramón” i “Eugenio”, va néixer a Almonacid de Zorita (Guadalajara) el 15 de gener de 1908. El seu pare treballava en obres públiques, per la qual cosa la família va estar vivint a diferents llocs fins que es van establir a la província de Màlaga, on el pare va comprar una finca al poble de la Viñuela.

Allà va viure Manuel des dels vuit anys. Amb nou anys va començar a treballar, unes vegades de pastor guardant cabres i ovelles i altres ajudant a les tasques agrícoles. No va anar a escola i va aprendre a llegir, a escriure i les quatre regles amb el mestre del poble que li ensenyava a la nit quan tornava de la muntanya de cuidar les cabres.

A 19 anys va renyir amb el seu pare i se'n va anar de casa a treballar a Puente Genil (Còrdova) a les obres d'una carretera en construcció fins que el van trucar per fer el servei militar. Quan es va llicenciar es va posar a treballar venent atuell i roba gràcies a uns diners que la seva mare va demanar en préstec. Aquesta feina li va proporcionar certa estabilitat i li va permetre casar-se amb Mercedes Gómez Calderón amb qui va tenir tres fills.

El 1934 va ingressar a la UGT, única organització que existia llavors a La Viñuela. El 19 de juliol de 1936 el comitè del poble li va encarregar que organitzés les milícies per aturar els partidaris del cop d'estat. Posteriorment el comitè va prendre la decisió de posar-los en llibertat. Davant d'aquesta decisió Manuel va reunir els milicians i els va comunicar que se n'anava al front, més de 40 milicians se'n van anar amb ell a Màlaga on es van incorporar al batalló Pablo Iglesias que s'estava formant. En aquell moment, ell i tots els del poble, van ingressar a la JSU.

Van estar al front fins que van rebre l'ordre de retirar-se davant de la caiguda imminent de Màlaga. El batalló va tornar a Màlaga, que ja havia estat evacuada, els comandaments van marxar amb cotxe a Almeria, els altres cadascú ho va fer com va poder. En reagrupar-se a Almeria només hi havia un terç del batalló que amb les restes d'uns altres dos van formar un nou batalló que va marxar al front de Granada.

Allà, el juliol de 1937, Manuel va omplir una instància per ingressar a la Guàrdia d'Assalt, cosa que va fer a l'agost d'aquell any. Després de passar per València i Benicàssim, va acabar en un destacament al Pont de Vallecas (Madrid).

A finals de 1937 va ingressar al PCE. El maig de 1938 va anar voluntari al front. El van destinar a una companyia a Guadalajara amb la qual va estar a diferents llocs dels voltants de la capital fins al cop de Casado el març de 1939, quan els van tornar a enviar a Madrid. Pel camí ja van intentar detenir-lo a ell i al seu capità per la seva negativa a secundar el cop de Casado.

Un cop a la capital, Manuel va marxar de la caserna abans que l'aturessin i es va amagar a casa d'uns coneguts fins que les forces feixistes van entrar a la ciutat. Ell i tres

camarades més van decidir marxar a València, cadascú com va poder.

Va sortir de València el 8 d'abril i el 22 va creuar la frontera francesa. A Elne (Pirineus Orientals) va ser detingut pels gendarmes que el van portar al camp de Saint Cyprien (camp 4) on va tornar a prendre contacte amb el PCE. Tres mesos després el van traslladar al camp de Barcarès (illot J) i tres o quatre mesos més tard al camp d'Argelers (camp A).

El febrer de 1940 va poder sortir del camp per treballar amb un pagès dels voltants d'Elne. Va ser responsable del PCE al sector d'Elne fins al juny de 1941 quan el PCE li va encarregar que es fes passar per contrabandista per entrar a Espanya amb un grup per tal d'aprendre el camí i establir un enllaç amb el partit a l'interior. Aquest viatge va ser suficient perquè aprengués el camí.

A partir d'aquell moment va fer de guia en 14 o 15 ocasions acompanyant altres camarades o portant propaganda a Barcelona o a Madrid i buscant contactes amb el partit a l'interior.

Només en una ocasió va tenir un incident; va ser el dia 8 d'agost de 1942. Anava amb dos camarades més de tornada de Madrid i Barcelona. Estaven al tren asseguts al mateix vagó, però separats com era la norma, quan van pujar uns policies demanant la documentació als viatgers. Quan li va tocar al camarada que anava davant, van veure que es posaven a discutir i que l'encaixaven amb la pistola, en arribar al camarada que anava al mig es van quedar amb els seus papers i van fer el mateix amb el Manuel, que anava a la part del darrere. Els van preguntar si es coneixien, cosa que van negar. En arribar a l'estació de Figueres els feren baixar del tren per portar-los a la comissaria. Pel camí, un dels camarades va intentar menjar-se un paper que portava

en una butxaca, un dels policies se'n va adonar i van intentar lligar-li les mans amb una corbata, perquè no portaven manilles. Llavors Manuel va aprofitar la confusió per sortir corrents, el van perseguir a trets per dos o tres carrers, un gos el va mossegar al panxell de la cama però va aconseguir escapolar-se per les clavegueres. Els altres dos també van escapar aprofitant la persecució d'en Manuel.

Va poder tornar a França sense més problemes igual que els altres dos companys. La causa de la detenció va ser que ells portaven un salconduit normal però s'havia ampliat la zona fronterera incloent Figueres i es necessitava un salconduit especial.

Després d'aquell viatge, en una ocasió es va presentar la policia a la casa de Perpinyà on vivia Manuel, ell va poder sortir per una finestra i amagar-se. Van detenir el camarada propietari de la casa i uns dies després també van detenir al responsable de l'aparell del partit.

A partir d'aquell moment, Manuel va ser el responsable de l'aparell a la zona de Perpinyà. Encara faria un darrer viatge a Barcelona per restablir el contacte amb el partit després de la caiguda de tota la direcció de Barcelona.

A més del treball de guia, des del setembre de 1943 al setembre de 1944 va estar amb el maquis de Coustouges (Pirineus Orientals) a la frontera amb Espanya, formant part després, fins al març de 1945, del recent creat nou exèrcit francès.

Poc temps després de l'alliberament de França, el partit creà l'equip de passos dels Pirineus Orientals del qual va ser responsable en Manuel.

A finals de 1949 el partit el trasllada a París per ser massa conegut a la regió dels Pirineus Orientals. Continua treballant pel partit com a "alliberat" fins a 1954 quan la di-

recció del PCE, per problemes de finançament, demana a tots els alliberats que ho puguin fer que es posin a treballar per compte aliè. Llavors en Manuel va anar encadenant diversos treballs, fonamentalment en la construcció, on es demanaven pocs papers. Des de 1950 va conviure amb Pepita Bell-lloch, que també formava part de l'equip de passos, amb qui va tenir dos fills. Mai no va tornar a veure la família que havia deixat a Espanya, excepte a dos dels seus fills que el van anar a veure a França a principis dels anys 70.

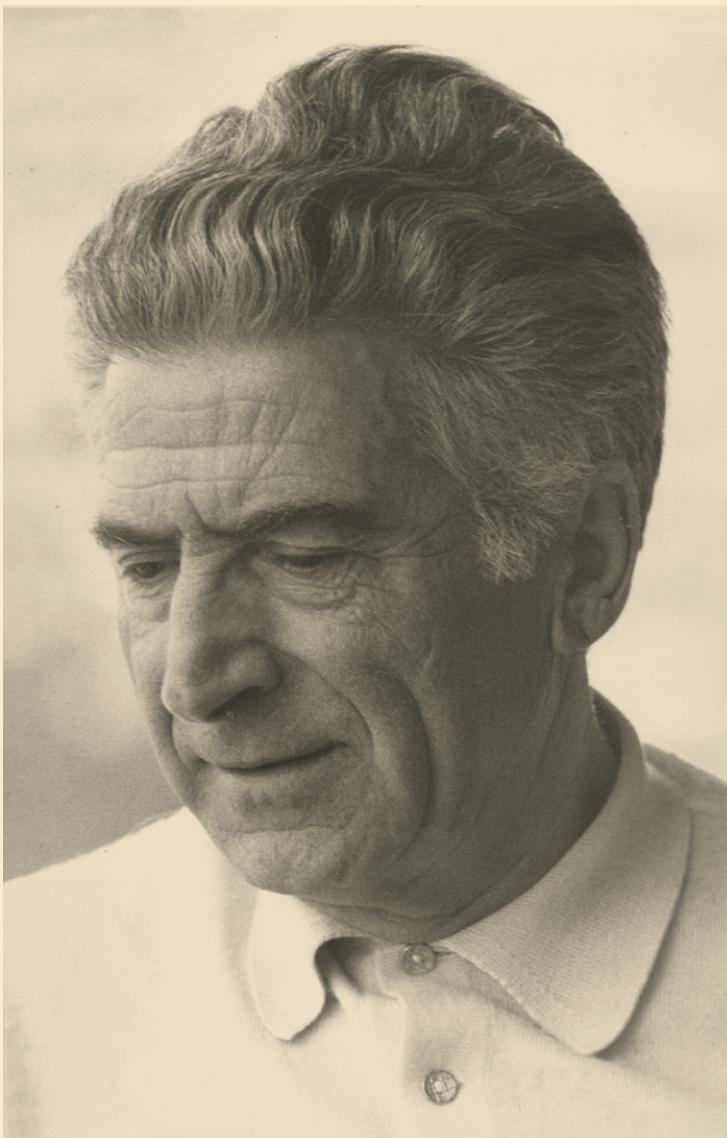
Des que va entrar a França el 1939 mai va tornar a utilitzar el seu veritable nom, sempre va ser clandestí i va utilitzar noms falsos. Cal no oblidar que el 1950 el ministre de l'Interior del gabinet socialista francès, Jules Moch, decreta la legalització del PCE a França i la detenció dels seus quadres polítics.

Va militar al PCE fins al final de la seva vida. Sempre va lluitar pels seus ideals, la seva entrega al partit va ser absoluta des del seu ingrés; per a ell la seva vida sempre va estar al servei dels seus ideals.

Va caure malalt el 1970 i en agreujar-se el seu estat, a principis de 1972 el PCE el va portar a Romania per poder ingressar-lo en un hospital on va morir el 21 de març d'aquell any.

Font

Família Aurora Bell-lloch Bell-lloch.

Josep Gros Camisó. Foto arxiu familiar.

Josep Gros Camisó

Antonio, El Catalan, Ricardo

Nascut a Manresa el 26 de novembre de 1913. Va participar als Fets d'octubre de 1934 junt amb companys seus de les mines de Súria. En tornar del servei militar el 1935 s'affilia al Partit Comunista de Catalunya. Durant la Guerra d'Espanya marxa com a voluntari a la primera columna del PSUC, lluitant a Tardienta (Osca) a les ordres del comandant Manuel Trueba i a la Ciutat Universitària de Madrid amb el regiment Engels. El mes de febrer de 1937 és enviat a una escola de cossos especials de guerrillers a Barcelona i participa en diverses operacions guerrilleres al front d'Aragó. Quan es produí la retirada estava a l'escola de guerrillers del XIV Cos de l'Exèrcit, passant la frontera per Agullana des d'on és internat al camp de concentració de Saint Cyprien.

El 4 de maig de 1939 s'embarca a Le Havre amb destí Leningrad. En aquesta ciutat treballa com a mecànic per a l'exèrcit soviètic. En produir-se la invasió nazi de la URSS és reclutat i destinat al front on fa funcions d'enllaç i participa a la defensa de Moscou; més tard lluita com a guerrer "partisà" a la rereguarda alemanya a Bielorússia i Ucraïna. En acabar la II Guerra Mundial se li atorguen diverses

medalles com la Medalla del Valor de la Unió Soviètica, la Medalla del Guerriller de primer grau, l'Ordre de la Bandera Roja, la Medalla de la defensa de Moscou i la Medalla de la Victòria.

El 1946 marxa a Iugoslàvia, a l'escola del PCE, amb l'objectiu d'entrar a Espanya. El mes de maig es prepara a Toulouse per fer funcions de guia de l'equip de passos del PCE-PSUC, fent la seva primera missió a l'octubre del mateix any, acompanyat de Francisco Pradal González, que fou el seu mestre i admirat company.

Josep Gros és nomenat responsable de l'equip de passos encarregat de preparar punts de suport, bases, camps i enllaços per a l'Agrupació Guerrillera de Catalunya. Va ser una peça clau en aquest equip quan calia passar armes, materials, propaganda i persones des de França cap a Espanya o a l'inrevés. Entre 1946 i 1951 va efectuar 27 viatges clandestins, amb missions rellevants, entre ells dos viatges importants:

El viatge d'exploració al centre de Catalunya amb els companys Noi i Buscat iniciat el 1 de març de 1949 que va durar 3 mesos, per estudiar les possibilitats de crear l'Agrupació Guerrillera de Catalunya.

L'altre viatge molt important pels seus objectius i la durada, és el que va fer a l'AGLA (Agrupació Guerrillera de Llevant i Aragó) i que va durar 8 mesos. El setembre de 1950 van sortir per mar des de Marsella, desembarcant a les Cases d'Alcanar. La tornada la van fer a peu creuant tot Catalunya acabant a finals de maig de 1951. L'objectiu era contactar amb l'Agrupació Guerrillera de Llevant i Aragó (AGLA) per reorganitzar-la després de l'atac de la Guàrdia Civil al campament de Cerro Moreno a Santa Cruz de Moya i donar-los la consigna d'acabar l'activitat guerrillera

i evacuar als guerrillers. En la seva estada a AGLA va ser víctima d'un intent d'assassinat quan una nit un infiltrat feixista, "el Ferroviario", llançà una granada al lloc on dormia, que no va explotar.

Va abandonar les armes definitivament l'any 1951, retornant clandestinament a Madrid el 1952 i encarregant-se de l'aparell central del PCE. Mai va ser detingut. De 1964 a 1975 fou membre del Comitè Central del PCE i després es va encarregar de la seguretat del partit. El 1971 va publicar "*Abriendo caminos. Relatos de un guerrillero comunista español*", biografia imprescindible per conèixer l'activitat dels guies i les rutes d'entrada a Catalunya per la província de Girona.

Va morir el 13 de juliol de 2009 a Torrelavega (Cantàbria), als 95 anys. Va estar casat amb María Jesús Arellano Gómez-Rey, coneguda com Teresa, i tenia dos fills, Nuria i José Gros Arellano.

Font

GROS CAMISÓ, José: *Abriendo caminos: relatos de un guerrillero comunista español*. Librairie du Globe. París. 1972

Josep Jové Blaví

L'Escorça

D'esquerra a dreta:
Miquel Montané Escales, Josep Jové Blaví,
Jaume Montané Escales, París 1947.
Font: arxiu familiar.

Josep de ca l'Escorça, guerriller (Montblanc 1916). De ben jove es posà a treballar a la botiga de queviures de son pare. Al caliu de la politització dels anys trenta ingressà, primer, a les JCI i la CNT i, arran del fracàs de l'Aliança Obrera, a les JSSS i la UGT.

El juliol de 1936 es traslladà, amb cinc companys més, a la caserna Karl Marx de Barcelona per anar com a voluntari al front. Participà en el front d'Aragó —Tardienta i Santa Quiteria— dins una centúria de les JSUC, de la qual fou responsable. Amb la creació de l'Exèrcit Popular, fou nomenat tinent de la 124a Brigada, del 494è Batalló, de la 27a Divisió, dirigida per Ramon Soliva. El març de 1938 ascendí a capità, després de passar per l'escola militar instal·lada a Serós, i participà activament a la batalla de l'Ebre. El gener de 1939 fou ferit i ingressat a l'hospital militar de Sant Hilari Sacalm i Figueres.

Un cop travessada la frontera francesa, fou reclòs al camp de refugiats de Saint Cyprien. Al camp formà part de la direcció de l'organització de les joventuts i el partit i protagonitzà diverses fugides. Més endavant formaria part de l'empresa de carbó vegetal, creada pel PCE i el PSUC, encarregada

d'organitzar els passos de frontera, principalment d'aviadors aliats. Així mateix, participà en la resistència armada, amb el grau de tinent, dins la primera brigada de guerrillers dels Pirineus Orientals. Participa a les accions de sabotatge i de subministrament d'armes als maquis de la ciutat de Perpinyà. Es destaca en els combats d'agost de 1944 que conduïren a la rendició dels alemanys a Prada i Perpinyà. Fins a la dissolució de l'esmentada brigada guerrillera, el març de 1945, s'ocupà de la vigilància fronterera amb Espanya.

Tot seguit s'incorporà a l'equip de passos sota la responsabilitat, primer, de Fernando Claudín, i, després, de Julián Grima. Per encàrrec del dirigent del partit Fernando Claudín obrí una nova via des de Prats de Molló fins a Manlleu, que reduïa en quatre jornades, d'anada i tornada, el pas fronterer i que fou una de les més ràpides i segures, amb punts de suport entre els carboners i ramaders. Durant cinc anys compaginà la seva feina de guia de muntanya amb la d'enllaç amb l'organització interior del PSUC i del PCE, en indrets tan allunyats com Galícia.

L'any 1951 s'instal·là a París i treballà com a mosso de càrrega i descàrrega de fruita en un popular mercat de la ciutat. La seva dona, Maria Huguet, tenia cura de la porteria on vivien, prop de l'estació de Lió, la qual esdevingué una de les "estafetes" més importants del PCE-PSUC. Així mateix, el seu pis fou un dels més utilitzats com a sojorn dels dirigents i militants del partit al seu pas per París.

Des de meitats dels anys seixanta tornà de vacances a Montblanc i aprofità l'avinentesa per a reprendre contactes i estimular les noves generacions de militants comunistes. L'any 1982 abandonà el PSUC i formà part de la nova agrupació del PCC a París.

Va morir als 90 anys el 4 de febrer de 2007 a París.

Fonts

MAYAYO I ARTAL, Andreu: *La Conca de Barberà 1890-1939: de la crisi agrària a la guerra civil*. Montblanc, 1986.
Autobiografia: la vida d'un lluitador. Text inèdit mecanografiat.

MARTÍNEZ DE SAS, María Teresa: *Diccionari biogràfic del moviment obrer als països catalans*. Pelai Pagès 2000

RIBES MATEU, Domènec: *Rue Traversière. Una història de la resistència antifranquista a França*. Llibres de l'Índex, Barcelona, 2006.

Consell de guerra sumaríssim 027469, iniciat el 1941 i acabat el 1943. Arxivat. Referència: 37514

Francisco Pradal González, a l'esquerra de la foto,
i un company sense identificar al penal del Dueso.
Arxiu de l'Associació Catalana d'Expresos
Polítics del Franquisme.

Francisco Pradal González

Maromo

Nascut a Melilla el 1912. Fill de Basilio i Trinidad. Segons consta en la declaració davant la policia de Madrid l'octubre de 1947: Francisco Pradal té 35 anys, 1,72 d'estatura, cabell castany fosc, amb una calba pronunciada, solter, pintor de professió.

Anomenat “El Maromo”, era un home amb poca formació però estudiós i molt fort físicament. Carregava amb el pes que calgués, dejunava si no hi havia menjar i després s'atipava.

El 12 de març de 1942 la policia intercepta una biografia de Francisco Pradal en que consta que era militant de la CNT, ram de la construcció, pintor. Perseguit durant el bienni Negre, va ser jutjat tres vegades i detingut en nou ocasions.

Afiliat a les JSU (Joventuts Socialistes Unificades) des del 3 de març de 1936, en va ser vicepresident a la seva Melilla natal. També va ser interventor del Front Popular. El 10 d'abril de 1936 consta com a membre del comitè pro fusió de les joventuts comunistes i socialistes. El 20 de gener de 1936 va participar en un míting al cinema Goya de Madrid en representació dels joves comunistes.

El 3 de juliol de 1936 surt de Melilla amb destinació a Barcelona per participar en l'Olimpíada Popular que s'havia de celebrar en aquesta ciutat. Els delegats de Melilla de l'organització de l'Olimpíada Popular van ser les Joventuts Socialistes Unificades que van obtenir de l'Ajuntament ajut econòmic i el permís per representar oficialment la ciutat. El dia 9 de juliol es va anunciar la realització de proves per designar els representants melillencs a l'Olimpíada Popular que es van realitzar el diumenge 12 de juliol al camp d'esports de l'Hípica. Les proves de selecció van ser en les modalitats de curses de 100, 400 i 1000 metres llisos, salt de llargada i llançament de pes. Van resultar vencedors i representants de Melilla a l'Olimpíada Popular: José García Martos en 100 metres llisos amb una marca de 12,25, Francisco Pradal González en llançament de pes amb 9,25 metres, José Martínez Barrachina en salt de longitud amb 4,80 metres, Francisco Vega a 400 metres i José Barón Carreño a 1000 metres.

Els directius del Club Deportivo España que els accompanyaven eren Jesús Fernández i Pepe González (després van ser oficials de l'Exèrcit Popular). També formava part de la delegació José Barón, conegut posteriorment a la resistència francesa com a camarada Robert, va morir a l'alliberament de París i és un heroi de la resistència francesa.

L'estada a Barcelona lliura a Pradal de la brutal represió que es va desencadenar a Melilla el 17 de juliol, deixant 300 morts i 2000 empresonats al camp de concentració de Zeluán, on van ser afusellats molts dels líders juvenils: Fortunato Mafoda, Rafael Montoya Odri, José Gallego Urbano, Ricardo Cantón, Manuel Tàrrago, José Martín Peña, Manuel Rosa Martín, Manuel Valdeiglesias, Pedro Salazar, Manuel Gómez Galindo, Juan Lomeña, Carmen Gómez Galindo, José Gómez Galindo i Enrique Pérez.

A Barcelona participa en l'assalt a la caserna de Drassanes el 19 i 20 de juliol de 1936. Torna a Málaga on resideix uns dos mesos ingressant el mes d'agost en la 4a Companyia de Milícies, amb seu de reclutament en la Caserna de la Trinitat; és destinat a Guadix. Al desembre de 1936 es trasllada a Madrid i ingressa en la 1a Brigada Mixta (V Regiment) on és nomenat comissari polític de batalló. Participa a la batalla de Brunete.

El final de la guerra l'agafa ferit a un hospital de Barcelona. Passa la frontera francesa i és internat al camp de concentració de Saint Cyprien i, després, als de Barcarès i Argelers. El març de 1940 surt del camp per formar part d'una Compagnie de Travailleurs Étrangers (CTE) fins que aquesta es dissol l'agost del mateix any per l'avanç dels alemanys. Llavors Francisco Pradal es trasllada a Bordeus i a Toulouse alternant alguna temporada la residència a Perpinyà.

Va ser un dels assistents a la reunió convocada per Jaime Nieto a Toulouse a principi de 1942 en la qual es va decidir organitzar les guerrilles espanyoles a la "zona lliure" destinant com a cap a Jesús Ríos. També es va decidir donar el nom de XIV Cos de Guerrillers Espanyols a aquestes guerrilles, en homenatge al XIV Cos de l'Exèrcit Guerriller republicà. En una altra reunió més amplia, celebrada a l'abril de 1942 en una barraca del coll de Py, al departament de l'Ariège, es va formalitzar el nomenament del seu Estat Major, ratificant-se com a cap a Jesús Ríos. Pradal va ser membre de la 234a Brigada de Guerrillers Espanyols, creada el 5 de maig de 1942 a Greffiel, Aude. Poc després, un grup al seu comandament va fer saltar un transformador d'energia a Bram. A l'octubre de 1942, amb Galiano i 18 guerrillers més, van volar entre Carcassona i Bram, un tren carregat de blat destinat a Alemanya. De retorn va ser

detingut per una parella de gendarmes, aconseguint esca-par per una finestra de la gendarmeria. Durant quinze dies van estar buscant-lo per les carboneres dels boscos de Sant Hilaire i Greffiel, sense resultat. Com a resposta, Galiano i els seus homes van destruir el transformador elèctric de les mines de Monthumez, provocant una aturada de sis dies.

Dirigent del PCE a Toulouse, va impulsar la creació de grups de Unió Nacional a les fàbriques més importants i en els camps de Clairfont i Recebedu. Membre del maqui especial de Ria amb els companys Hurtado, Sierra, Mun-taner, "Noi", Casimiro Pérez "Tanque", etc, dedicat a passar quadres del PCE i FFL. Fins al juny de 1944 van passar més de 300 quadres polítics i militars espanyols, aviadors i personalitats de la resistència francesa.

A partir de 1943 passa a formar part de l'equip de passos del PCE-PSUC amb l'objectiu de mantenir el contacte entre Toulouse i Barcelona, tasca en la que el substituirà Josep Gros, passant Pradal a responsabilitzar-se del contacte amb Madrid. Realitza funcions de guia de muntanya i enllaç amb l'interior, primer a Catalunya i més tard a Madrid.

Entre 1945 i 1947 declara haver realitzat 10 o 12 viatges. El contingut d'aquests viatges era triple: uns guies introduïen armes, uns altres, documentació i altres cama-rades. Els equips de passos segons Pradal estaven formats per unes trenta persones.

Va fer moltes i arriscades missions, carregant motxilles de 30 quilos amb propaganda, acompanyant a dirigents destacats i, fins i tot, transportant peces d'una impremta *Minerva*. Era un home de gran resistència física, amb un extraordinari coneixement de la muntanya.

Els dos primers viatges a Barcelona van ser per portar documentació, diners i fins i tot material d'impremta. El

seu contacte allà és algú anomenat Bernal que utilitzava el sobrenom de "Claudio", amb qui es citava al carrer General Mola. Al seu retorn a França, segons declarà al jutge, dóna compte del viatge a Elorza.

Santiago Carrillo en el seu llibre *Los otros camaradas: El PCE en los orígenes del franquismo (1939-1945)* indica que Pradal va ser l'encarregat de passar a França al dirigent comuniste Jesús Monzón creuant els Pirineus catalans però el projecte és va frustrar per la malaltia de Monzón que fou la causa de la seva detenció a Barcelona a conseqüència de la caiguda de Francesc Serrat "Cisquet" i el seu grup guerriller.

Pradal va ser detingut el 17 d'octubre de 1947 a Madrid on havia estat enviat per una missió. La policia franquista, amb Roberto Conesa entre altres, va fer una tasca de infiltració al partit comunista, captant confidents entre militants detinguts. Un dels contactes de Francisco Pradal a Madrid, en José Víctor Tomás Planas "Tomasín", sembla que era un d'ells. Degut a això la policia li fa un llarg seguiment i, a la fi, és detingut el 17 d'octubre de 1947, just quan acabava d'arribar a Madrid amb documentació falsificada per l'equip de Domingo Malagón. A les 13h del dia 18 d'octubre de 1948 és interrogat a comissaria. Davant la sol·licitud de documentació, ell els mostra el carnet d'excombatent franquista. Els agents dubten del segell, els diu que acaba d'arribar a Madrid procedent de Barcelona, després d'haver passat clandestinament la frontera. També porta una targeta de proveïment, cèl·lula personal, carnet d'agent comercial, carta comercial de la casa Pirelli, tots ells expedits a Barcelona, i 4.000 pessetes.

Com a actuació complementària i posterior registraran el seu domicili, no hi troben res més que una maleta amb doble fons buida, amb la roba d'ús i útils d'higiene. Maleta que per cert, Pradal reclamaria que li retornessin des del

penal d’Ocaña on és traslladat en sortir de comissaria. Se’l jutja en consell de guerra summaríssim causa 143400 (encara que també és reclamat el 18/08/1946 en la causa 272C46). El Consell de Guerra es va celebrar a Ocaña el 11 de març de 1949. Formen el tribunal els militars del regiment de Cavalleria Dracs de Pavia núm. 4: Francisco Urenda Miranda (que presideix i és Tinent Coronel), i els capitans Carlos Valgoma, Ramón Carpeta i Pedro Díaz; l’auditor és el comandant Ricardo Ruiz.

En la sentència se’l condemna a 25 anys de presó i que es remeti la sentència a Melilla i a la justícia militar pels casos que es segueixen de la guerra. El 14 de maig de 1952 ja situem a Pradal a la presó del Dueso, Burgos. En aquesta data sol·licita que li commutin una quarta part de la condemna pel Congrés Eucarístic, tal com s’havia promulgat. El 20 d’agost li concedeixen aquest indult parcial de la quaranta part de la pena. Del Dueso sortiria en llibertat condicional i aniria a viure a Melilla al carrer San Miguel, núm. 17. L’indult del 31 d’octubre de 1958 també l’afecta i el 10 de març de 1959 sol·licita que se li apliqui encara que ja està en llibertat condicional.

Francisco Pradal va morir poc després de les primeres eleccions democràtiques, va ser enterrat a Melilla el 15 de novembre de 1977. Va ser un lluitador per la llibertat durant tota la seva vida, sempre disposat a l’enteniment, vivint i morint com a comunista; per aquesta raó el dia del seu enterrament els seus camarades li van organitzar el reconeixement que es mereixia, el seu taüt fou cobert amb la bandera del Partit Comunista i portat a espalles dels seus companys de partit. Feia poques setmanes que s’havia jubilat. Els seus amics i camarades comunistes de Melilla el recorden ja gran, fidel a les seves idees i principis.

Se’l solia veure en un bar de la ciutat prenent un vi i uns daus de pernil. Un amic, Luis Pérez, ha deixat escrit que va ser “un lluitador antifeixista admirable. Vaig tenir el trist honor de ser un dels portadors del seu fèretre i encara recordo emocionat l’homenatge silenciós que tots els que el coneixien, sense distincions, li van rendir”.

En el blog d’internet Melilla izquierda i Patrimonio cultural de Melilla podem trobar una breu ressenya de la seva vida, encara que és el seu company de partit, Lorenzo Lechuga, qui en les seves memòries (*La memòria derrotada*, Consejería de Cultura, Melilla, 2009) li dedica una pàgina de sincera estima: “Em commou recordar a Pradal. El Quixot deia que no hi ha homes que siguin més que altres, sinó homes que fan més que altres. Pradal era d’aquests últims. Va assumir riscos que el comú de la gent rebutjaria i els assumia no per cap ulterior gaudi personal, sinó per alleujar el sofriment”.

Fonts

F. CAVA, SALVADOR: *Un camarada formidable, el mejor guía de pasos del PCE a Entremontes*. Revista digital del Maquis núm. 6. Gener 2014

melillaizquierda.blogspot.com/2014/08/jose-baron-carreno-un-melillense-caido.html

patrimonioculturalmelillense.blogspot.com/2011/07/francisco-pradal-gonzalez-uno-de-los.html

melillaizquierda.blogspot.com/2012/09/las-juventudes-socialistas-unificadas.html

melillaizquierda.blogspot.com/2021/11/francisco-pradal-un-melillense-en-la.html?view=snapshot

Text original de Josep Gros editat en el llibre autobiogràfic

Abriendo camino. Relatos de un guerrillero comunista español (relat del primer viatge)

En el mes de octubre de 1946, el Partido me propuso realizar un viaje a Barcelona, con una misión concreta: establecer contacto con dos camaradas —un hombre y una mujer— que se encontraban allí a fin de solucionar el problema de la instalación de una imprenta clandestina para la organización de Madrid.

Le contesté al Partido que estaba dispuesto; que eso es lo que estaba esperando desde mi llegada de la Unión Soviética. El viaje, claro está, debía efectuarse por la montaña, atravesando los Pirineos. Se me indicó que al mismo tiempo aprendiera bien el camino de vuelta, para mi trabajo futuro. El trayecto no era largo: una marcha de seis noches de ida y seis noches de vuelta. Lo normal en noviembre, que es mes de noches largas. El camarada que me hizo esta propuesta en nombre de la dirección del Partido, fue Santiago Carrillo.

Para ese primer viaje a España se me asignó un camarada formidable: Pradal. Como guía de montaña sabía un rato y, además de guía, era enlace del Partido con el interior. El camarada Pradal tenía una misión distinta de la mía, aunque también en Barcelona. Él tenía contacto con la organización del PSUC.

Antes de salir ya conocía yo, por haberme informado en el Partido, las cualidades y defectos de Pradal. Se me encargó que procurara hacerle comprender que, durante el día, no se debía cometer ninguna imprudencia. Yo era un aprendiz en esas cuestiones. Él era un veterano con gran experiencia. Pasaba a gente por los Pirineos desde 1943, en plena ocupación alemana de Francia. A pesar de todo, a veces olvidaba reglas de elemental prudencia.

En la reunión previa a la salida me nombraron a mí responsable del viaje, pues a la vuelta tenía que venir con nosotros una camarada, llamada Margarita, que iba a atravesar la montaña por primera vez. Debíamos tomar todas las medidas de seguridad. La camarada no estaba acostumbrada a andar por el monte y, además, para esas fechas el frío era intenso. Se nos proporcionaron para dormir tres sacos de los surplus americanos: uno para cada uno. Solo debíamos andar de noche. Durante el día debíamos estar bien escondidos y nunca debíamos encender fuego. Pero estar quieto en pleno invierno no es fácil.

Los viajes que organizaba nuestro Partido, para enlazar con las organizaciones del interior, presentaban una serie de problemas y, entre todos, el fundamental era el de la seguridad. La zona fronteriza, que entonces tenía unos setenta kilómetros de profundidad, estaba muy bien vigilada. Hay que aprender y respetar varias reglas: ocultar bien los mapas, por ejemplo. Parece que no tiene importancia, pero

la tiene. Los macutos huelen a comida y a ropa sudada. Los perros pueden hallarlos fácilmente si se dejan al descubierto, y con ellos los naranjeros y las pistolas, todo ello indispensable para el regreso.

En Perpiñán nos esperaban a Pradal y a mí los camaradas encargados de prepararnos las cosas para el viaje en ese sector llamado de los pasos.

Era un trabajo de gran responsabilidad. Allí me encontré con el camarada Espejo, que había estado conmigo en la Unión Soviética. Los dos nos quedamos sorprendidos. No nos teníamos gran simpatía. Él ocupaba un puesto de responsabilidad en ese sector, bajo la dirección de Ramón.

Pasamos dos días en Perpiñán y salimos al punto de partida: una casa en la montaña, especialmente dedicada al servicio, en las inmediaciones de Prats de Molló. Allí nos vestimos con ropa del monte. Después de cenar, el camarada Tanque (así le llamaban) subió al granero a buscar los macutos para el viaje. Mientras tanto Pradal y yo poníamos en una maleta la ropa de ciudad que yo tenía que entregar en Barcelona: un traje, una gabardina, camisa, corbata, pañuelos y todo lo demás. Bajó Tanque con los dos macutos. Cuando me entregó el mío, le pregunté si no tenía otro más grande. Tengo que señalar que Tanque era muy sucio, con una mentalidad que me chocaba, aunque estaba siempre dispuesto a cumplir lo mejor posible lo que el Partido le encargase, que no era poco y que se tenía que realizar en difíciles condiciones. Seguramente muchos camaradas no habrían resistido, como él, estar separados del mundo y todo lo demás.

Me entregó el macuto. Lo examiné. No me gustó y le pedí otro. Él contestó: «Mira el novato este ¿Ya pide macutos mejores?». Yo no le contesté pero fui a buscar un macuto en mejores condiciones y más grande.

Cabana del mas la Plana a Prats de Molló des d'on sortien per fer el viatge.

Salimos a las once de la noche. Según ellos, solo tendríamos que andar tres horas. Para mí fueron muy largas. Llegamos a una cabaña de carboneros que, pese a no reunir las mejores condiciones, resultaba ser un buen hotel de montaña, sobre todo porque no había otro para escoger. Estábamos todavía en Francia. A la noche siguiente debíamos proseguir el viaje y pasar la línea fronteriza.

Por la mañana el camarada *Tanque* nos preparó café con leche. Se nos pasó el tiempo hablando de muchas cosas que, por cierto, me enseñaron lo que yo ignoraba. Tanque y Pradal hablaban de la resistencia a la ocupación nazi, de los pasos, de las dificultades que habían encontrado alguna vez, de las cosas del interior de España, que eran las que más me interesaban y a las que prestaba mayor atención. Mientras

hablaban, *Tanque* preparaba la comida: un puchero con judías, patatas y tocino. El puchero era más negro que el carbón y las manos de *Tanque* no sé qué color tendrían. Eran unas manos sucias, pero llenas de callos. Sin embargo, las judías con tocino no estaban mal. Las comimos a gusto, sin mirar las manos de *Tanque*.

A eso de las tres de la tarde, el camarada *Tanque* empezó a prepararnos las cosas para el trayecto. Pradal, con más experiencia, separó de todo aquello lo que necesitaríamos para el viaje y algunas latas que dejaríamos escondidas en el camino en las primeras noches para la vuelta, sin olvidar las dos botellas de coñac contra el frío. Para mí todo aquello era nuevo. Aprendía.

Tanque se dio cuenta de que toda la ropa que yo llevaba era nueva. Dijo que era una lástima ir por el monte con ella y me propuso que se la dejara a ellos, para los días de fiesta, a cambio de ropa usada. Acepté y me entregó su ropa, bastante sucia, con la que una vez vestido yo parecía un contrabandista de categoría. Así salí vestido en mi primer viaje para España.

Antes de las cuatro salió *Tanque* y a la media hora regresó con dos paquetes: eran otros tantos naranjeros, municiones y granadas de mano. Me entregó un paquete, lo abrí y empecé a sacar cosas: era un arma alemana. Comencé a manejarla con rapidez, a montarla y desmontarla. El camarada *Tanque* me miraba sin decir nada. De pronto exclamó: «¡Mira el novato este! Se ve que conoce bien las cosas del armamento». Le dije que aquel paquete sería siempre el mío, que no se lo debía dar nunca a nadie. Afortunadamente, la metralleta alemana era algo más pesada que la inglesa, que era la que tenían los demás, y nadie la quería. Yo la prefería por ser más segura.

Salida

Cenamos a las cinco y Pradal dio la orden de salida. Esta vez íbamos más cargados que durante las tres horas que habíamos hecho hasta la cabaña donde habíamos recogido comida y armas. Me coloqué macuto y metralleta y me pareció que no pesaba mucho y hasta me hice el valiente. Marchamos cuesta arriba y al cabo de una hora paramos a descansar. Yo estaba empapado de sudor. Miré hacia abajo y me pareció que estábamos encima de la barraca. Emprendimos de nuevo la interminable subida. Una hora después descansamos. La temperatura se notaba más fresca. De nuevo la marcha y, por fin, llegamos a la cumbre, donde ya se sentía verdadero frío. Nos paramos tras unas rocas, a resguardo del viento. Mi amigo me dijo: «Ahora tenemos mucho tiempo. Vamos a descansar y a comer algo». Yo estaba de acuerdo en todo lo que proponía. Era mi primer viaje. Comimos y le dimos un buen meneo a la botella de coñac. Fumé un pitillo y me sentí bien, pero el frío apretaba. Pradal dijo: «Dentro de cinco minutos estaremos pisando tierra de España». Me paré un instante para mirar hacia Francia. Se me quedó grabada la forma de la montaña y de las rocas. Hice mentalmente una foto de aquello y la guardé para siempre.

Reiniciamos la marcha por una sierra que parecía ofrecer camino seguro. Cada vez más pronunciado el abismo a ambos lados. A la derecha, unas luces cada vez más claras. Nosotros continuamos cuesta abajo y así llegamos a un corral de piedras medio derruido. Un poco antes, el camarada Pradal tomó por primera vez la metralleta en la mano. Yo también me puse en guardia, aunque no pasó nada. Creía que al cruzar el límite de la frontera vería a la guardia civil

Vista des de la carena mirant cap França,
al fons el Canigó.

o a los carabineros. Pero no. Antes de llegar al primer pueblo nos detuvimos. Pradal tomó unos terrones de azúcar y la botella de coñac. Bebimos un trago y dejamos el camino, que nos hubiera llevado al pueblo de Molló. Tomamos la senda estrecha de la izquierda y topamos con unos huertos cultivados. Allí me dijo Pradal: «Recuerda esto: al llegar aquí tienes que dejar el camino y bajar derecho hasta el río».

Pero antes, nos empapamos de agua y dimos más de un resbalón en el río. Pradal empezó a buscar el paso por un lugar poco profundo. Cada vez lo cruzaba por un sitio distinto. No es que hubiera mucha agua, pero nos llegaba a la cintura. Tropezamos con las piedras y Pradal resbaló y se cayó al agua. Me advirtió que por allí las piedras eran resbaladizas. Hacía frío. Yo me mojé media pierna y Pradal hasta la cintura.

Una vez en la otra orilla seguimos el río unos cien metros hasta quedar bajo el pueblo de Molló. Me indicó Pradal que había que subir de nuevo hasta encontrar una senda. Así

lo hicimos, y siguiéndola dejamos el pueblo detrás de nosotros. Allí estaban estacionadas muchas fuerzas del Caudillo. Pronto perdimos de vista las luces del lugar, pero, de repente, nos encontramos a unos cien metros de una casa por cuya chimenea salía humo. Abandonando la senda nos tiramos monte arriba en busca de un camino para carros. Lo seguimos hasta encontrar un cruce y allí continuamos por la derecha.

Me había dado cuenta de que Pradal, desde que tomamos el camino de carros, después de la casa, iba más deprisa. Yo sacaba la lengua para seguirle. Al poco rato pasamos un corral, y entonces el camarada se detuvo. Yo me dejé caer a su lado, sin decir nada. Tras descansar unos cinco minutos ordenó: «¡En marcha!». Llegamos a un montículo cubierto de matas de ginesta, secas y altas como nosotros, donde acababa el camino de carros. Atravesamos unos campos de rastrojo y desde allí vimos luces lejanas a nuestra derecha, que cada vez se acercaban más. Era Camprodon. Me dijo Pradal que después de pasarla nos quedaríamos a descansar. Bajamos hacia nuestra izquierda, encontramos un pequeño canal y, siguiéndole, llegamos a la carretera. Nos adelantamos unos metros para inspeccionar. Era un sitio por el cual pasaban patrullas a menudo, según me dijo el camarada Pradal.

Cruzamos la carretera cuando la vimos segura, para atravesar unos prados en cuesta. El macuto lo sentía clavado en mis hombros. Me mordía la lengua esperando que Pradal se parase. Pero una vez arriba, él continuó. El monte era más llano con tendencia al descenso. Llegamos a una cabaña muy pequeña de piedras, para entrar en la cual tuvimos que quitarnos los macutos. Al ponerme derecho sin el macuto me sentí ligero como una pluma. Eran las dos de

la madrugada. Comimos en la cabaña pan, tocino y queso y agotamos la primera botella de coñac. Fumé un cigarrillo y, de nuevo, en marcha, cuesta arriba. Me sentó como un tiro.

Había que seguir subiendo. Cuando estábamos en lo alto de un montículo, otro se levantaba delante. Y así una y otra y otra vez. Las casas las evitamos, dando rodeos. Seguimos subiendo: un nuevo camino; una breve parada en unas rocas, tras haber subido unos dos kilómetros, sin que Pradal me dejara fumar; un camino de cabras tan estrecho que tuvimos que ayudarnos mutuamente para pasarlo... De pronto el camarada Pradal se quitó el macuto y me dijo que lo esperara sin fumar. Yo me quedé sentado, mientras él continuaba subiendo, en busca de unos peñascos que parecían forma un muro. Encima se encontraba la ermita de San Antonio.

Al cabo de un buen rato, bajó Pradal y me dijo que nos quedaríamos allí a pasar el día. Empezamos a subir con el macuto a cuestas. íbamos entre peñas cubiertas de arbustos de unos dos metros de altura, y entre arbustos y peñas, un pasillo de un metro de anchura, pero de más de veinte de largo. Al entrar en él me dijo el camarada:

—¡Ten cuidado de no romper ninguna rama!

El primero en meterse por la senda fue Pradal, naturalmente. Enseguida se tumbó en el suelo. Yo me tumbé a su lado, quedando algo más abajo. Me fijaba en todos los detalles. Él era el veterano y yo el quinto. Tenía que fijarme bien en todo el viaje de ida —mi primer viaje— para la vuelta.

El camarada Pradal sacó del macuto el saco de plumas y se metió dentro. Yo saqué el mío e hice lo propio. Eran las cinco de la madrugada y mi buen amigo se quedó bien dormido enseguida. Yo no tardé en seguir su ejemplo, pese a que nos habían recomendado mucho que siempre había

que haber uno de guardia. Esta vez los dos olvidamos las recomendaciones.

Llevábamos más de una hora durmiendo cuando yo me desperté de un salto, al oír una trompeta que tocaba a diana a menos de doscientos metros. Pradal dormía como el cemento y le toqué para despertarle. Me contestó de mala gana que aquella era la trompeta de los soldados de la ermita. Yo ya no pude conciliar el sueño. Me quedé de guardia sin querer. A las nueve de la mañana, Pradal me dijo al despertar:

—Vamos a comer.

Comía como una lima nueva, sin fumar después. Al terminar vi que se disponía dormir de nuevo. Yo le dije:

—Ahora podrías quedarte tú de guardia a ver si duermo un poco.

Me contestó: —Muy bien.

Me tapé la cabeza e intenté dormir sin lograrlo. Al cabo de un rato me senté y empecé a fumar un pitillo. Pradal lo aprovechó para dormir otra vez. Continué cigarrillo tras cigarrillo y escuchando los rumores de los soldados, a más de doscientos metros sobre nosotros sin poder comprender lo que decían. Hacia la una de la tarde Pradal se despertó y me dijo:

—Vamos a comer.

Y volvimos a comer con gusto. Después, tras un cigarrillo, me quedé dormido, aunque por poco tiempo. A las dos y media, cuando estaba en lo más profundo de mi sueño, me despertó, de golpe, una ráfaga de ametralladora. Cogí la metralleta y miré a Pradal, que estaba muy tranquilo. A pesar de que las balas habían cortado algunas de las ramas más altas de los arbustos que nos cubrían. Me explicó que el campo de tiro estaba a nuestra derecha, que el tiroteo

era normal y frecuente y que él había tenido la misma experiencia otras veces. De modo que volví a dormir un par de horas más en ese mi primer día en tierra española. A las cinco me despertó Pradal para cenar. Yo no tenía ganas de comer, pero sí de fumar. A las seis, tras preparar los macutos, Pradal me dijo que debíamos de dejar aquel parador tan formidable junto la ermita de san Antonio, a 1.350 metros de altitud.

Era la primera vez, desde el mes de febrero del 1939, que yo dormía en mi Cataluña querida. Sentía al respirar como algo mío. Desde el lugar donde habíamos pasado el día observé el panorama: frente a nosotros, un gran barranco y una montaña, tan alta como la anterior. A la izquierda, después del barranco, una serie de montes muy altos. Era Cataluña. Mientras terminaba de fumar mi pitillo, Pradal me explicó la próxima etapa. La jornada ya no sería —me dijo— ni tan larga ni tan dura, pero yo, mentalmente, calculé que sería el doble. Añadió que teníamos que ir a la fuente, como los guías denominaban el lugar donde finalizaba la segunda jornada. No me dio más explicaciones, pues no estaba acostumbrado a dar los nombres de los lugares y pueblos por donde pasábamos.

Salimos de nuestro escondrijo bajando por la senda que hasta allí nos había llevado y siguiendo después por otra más estrecha. Pradal me dijo que por allí solía pasar algún pastor. Yo vi que aquel sendero nos llevaba en dirección al campo de tiro. Pradal lo confirmó, pero añadió que no había cuidado. Llegamos a la montaña de nuestra derecha. Los soldados se servían del prado entre dos montañas para sus ejercicios de tiro y nosotros evitamos el campo. Estuvimos dando vueltas en torno al barranco que durante el día habíamos tenido frente a nosotros.

Bajamos de nuevo hasta cruzar una gran pradera, con muchas sendas utilizadas para el pastoreo del ganado, y toparnos con una vieja cruz de piedra. Volvimos a ascender por un camino de carros, que nos condujo a un claro del bosque. La vegetación era tan densa que no se veía nada. Nos detuvimos por primera vez en esa noche, después de haber andado dos horas sin cesar. Pradal me autorizó a fumar, pero estando yo a mitad del cigarrillo, mi amigo me dijo:

—Acaba. Hay que salir.

Y de nuevo emprendimos el ascenso, hasta que mi amigo ordenó parar. Cogió su palo y tanteó con la punta la senda a nuestra derecha. Después me llamó y dijo:

—Toca con el palo.

Lo hice y noté que tanteaba en el aire. El camarada tomó una piedra, la dejó caer y tardó unos segundos en llegar al fondo. Me dijo:

—Ten cuidado cuando pases por este sitio, sobre todo con algún camarada, pues la mayoría no están acostumbrados a la montaña.

Continuamos cuesta arriba en la oscuridad más completa. Pradal seguía la senda, bien tanteando con los pies, bien con la ayuda de un palo. Yo até un pañuelo a su macuto para seguirle mejor. Cuando ya íbamos en busca de un camino de carros, tropecé con una raíz y maldije a todos sus muertos, pero la retuve en el recuerdo para el viaje de regreso.

Fuimos bajando hasta llegar a un cruce de caminos y allí tomamos a la izquierda. Era un viejo camino de carros para el transporte de carbón o leña, pero la hierba había crecido mucho y comprendí que no era transitado. Al cabo de un rato hicimos alto en un recodo. Pradal dejó el camino, se colocó en un terreno yermo y quemado —una vieja plazuela para hacer carbón— y se quitó el macuto.

Me dijo:

—Mira; este es el sitio donde yo siempre me paro a descansar un rato.

Comimos un bocado y a mí me cayó muy bien. Apenas había cenado. Me di cuenta de que el lugar estaba bien resguardado de los vientos de montaña. Pradal me dijo que habíamos hecho más de la mitad de la jornada y que podíamos descansar una hora. Nos quedamos medio dormidos y el camarada hasta me autorizó a fumar, pero yo, a pesar de que no había fumado más que un pitillo en toda la noche, seguí el ejemplo de mi camarada: no fumé y dormí.

Serían las dos de la madrugada cuando dejamos aquel sitio. Volvimos a tomar sendas y caminos hasta llegar al fondo de un barranco. Allí me indicó Pradal:

—¿Ves ese grupo de pinos? Lo tienes que tener siempre a tu derecha. Lo dejas en la misma esquina y subes de frente, hasta llegar a ver una casa que te quedará a cien metros. Allí miras a tu izquierda; sin bajar ni subir, te metes en el bosque unos trescientos metros. Encontrarás una alambrada en torno a unos prados y, a partir de allí, un camino nuevo.

Efectivamente, encontramos todo lo que me había anunciado. Yo llevaba zapatos de alta montaña con hierros, y cada vez hacía más ruido, no sé si por el cansancio de mis piernas o por el de todo mi cuerpo. El camarada Pradal se ponía negro con el ruido que yo armaba, Seguimos, pese a todo, hasta otro barranco. Allí me paré y le dije a Pradal:

—¿Cómo es posible pasar por este corte? ¿No hay un sitio mejor?

Me contestó que si lo había, pero dando dos horas más de vuelta y además por lugares frecuentados por las patrullas. Entonces me callé y bajé con él. Llegamos a un riachuelo y me mojé hasta la rodilla. Cogimos un camino vallado

con palos y alambres, seguimos unos doscientos metros. De nuevo subimos monte arriba, hasta un lugar donde había pinchos y maleza dura. Era difícil andar por allí y le pregunté a Pradal si no podíamos descansar algo. Contestó que no. Señalándome una casa que ya quedaba a nuestra altura, dijo que cuando la pasásemos descansaríamos. Yo ya no sabía como sostener el macuto. Al ser herido por una bala explosiva alemana, entre el pulmón y la paletilla izquierda, se me había quedado algo de metralla, y el peso del macuto me molestaba. Sufrí mucho durante la marcha, sobre todo en aquella etapa ya avanzada. Por fin, dejamos la casa a la espalda y descansamos un poco, sin hablar.

Llegamos a la cresta de una montaña y pensé que desde allí la vista sería formidable. Pradal me dijo que debíamos escondernos para descansar. También él debía estar fatigado. Cargaba más peso que yo en su macuto. No decía nada. Pradal era un camarada formidable. ¡Y que fuerza tenía! Al lado de una mata de juncos, ya en la parte baja, me dijo que pronto llegaríamos a la fuente. Todavía tuvimos que pasar una plazoleta carbonera y, al llegar a unas rocas, Pradal se quitó el macuto y fue a inspeccionar el lugar, en el que en el viaje anterior había dejado una señal para saber si había pasado alguien. Volvió diciendo que no había novedad y continuamos hasta llegar a un zarzal, que él conocía bien. Nos quitamos los macutos y nos instalamos lo mejor posible. Eran las seis de la mañana cuando nos echamos a dormir. Había andado dos noches por mi España y nos preparábamos a pasar el segundo día sin ver a la guardia civil ni a nadie. Estaba yo tan cansado que si hubiera tenido que correr no habría llegado lejos.

Hacia las nueve de la mañana me desperté con más hambre que el día anterior y toqué al camarada Pradal, para

comer algo. Se levantó con mucha calma. Abrimos una lata de carne y la comimos con pan. Hablamos algo, y Pradal me aconsejó que procurase descansar bien, pues nos esperaba una larga etapa nocturna. Yo estaba ya menos nervioso y dormí hasta pasadas las tres de la tarde. Comimos bien y con buen apetito. Pradal tenía ganas de hablar, al parecer. Seguramente quería prepararme para la tercera noche que, en verdad, era la más larga y peligrosa. Me explicó todo el camino, el que habíamos recorrido y el que nos faltaba por recorrer, desde la frontera hasta el lugar donde tomariamos el tren. Teníamos mapas militares, sobre los cuales me iba dando las explicaciones, aunque él no las necesitaba, pues conocía bien el camino. Como estaba muy hablador, aproveché para decirle:

—Cuando yo te pregunte algún nombre de pueblo o de carretera, no me engañes. Dime la verdad.

Él me contestó:

—Tú sabes que muchos solo hacen un viaje y después están enfermos, en malas condiciones físicas para proseguir. Como tú puedes comprobar, esto es un poco duro. De esta forma saben algo del camino, pero no lo saben todo, y cuanto menos sepan, mejor. Así estamos más seguros los que tenemos que volverlo a recorrer.

Yo agregué:

—Bueno, pero el Partido te dijo que tú tenías que enseñarme bien el camino. Y la primera noche tú me engañaste o no hablabas conmigo más que cuando te preguntaba algo. Y todo lo que me decías era que cuando pasáramos el pueblo nos quedaríamos a dormir.

Me dijo:

—Mira; a la vuelta te explicaré bien el camino. Ya lo verás.

Y a partir de aquel momento me lo explicó todo. De paso diré que en los dos días nos bebimos las dos botellas de coñac y que no nos quedó nada para combatir el frío.

Iniciamos la tercera etapa, de la fuente a la ermita de San Miguel. Después de unos kilómetros, nos encontramos con una hacienda.

—Estos campesinos —me dijo Pradal— no son malos. Me han visto algunas veces e incluso me han vendido comida.

Llegamos sin parar hasta el río Vianya. Lo pasamos sin mojarnos. Siguiendo la orilla, arribamos a una carretera, la de la Caña a Camprodón. Observamos, sobre todo hacia la izquierda, donde había un cuartel de la guardia civil; cruzamos y nos dirigimos hacia San Pedro de Puch.

Nos adentramos en unos campos para dar un rodeo y evitar San Andrés. De nuevo empezamos a subir. Sin muchos descansos llegamos a una fuente, donde hicimos un breve alto antes de seguir hasta la cresta. Fue un calvario para mí. Estaba rendido. Se veían las luces de Olot. Seguimos. Nos paramos para escuchar. Era la carretera de Olot a san Juan de las Abadesas, y las patrullas eran frecuentes, pues nos encontrábamos cerca del hostal. Anduvimos por los prados hasta llegar a otro río. Después de subir unos montes y evitar una aldea, para mí fue formidable, porque anduvimos cerca de un cuarto de hora sin tener que subir. Por primera vez, en esa tercera noche, nos quitamos el macuto.

—Aquí —me dijo Pradal— es posible descansar en verano, pues las noches son más cortas y la etapa hasta la ermita de San Miguel no se puede cubrir de un solo tirón. No hay otro lugar donde esconderse.

En verdad era un sitio muy estrecho, entre dos precipicios, y había que sostenerse agarrándose a las ramas; pero estábamos escondidos.

Seguimos unos kilómetros más. Ante nosotros se levantaba una montaña imponente. «Ya vuelve mi calvario», pensé para mis adentros. Pero Pradal debió leer en mis pensamientos, porque en seguida me dijo:

—No; no hay que subir. Tenemos que tomar este sendero, a la izquierda.

Suspiré. Bajamos hacia el llano. A lo lejos pasó el tren de Olot a Gerona. Llegamos a una carretera que iba hacia Ridaura. Seguimos por allí, hasta poder cruzar un pequeño puente sobre el canal. Estábamos en un llano. Para cruzar esta parte llena de casas, campos cultivados, vallas y riauchuelos, tuvimos que dar muchas vueltas. Cerca de Mallol nos paramos. Había muchos soldados y guardia civil. Después de tres horas sin parar, pudimos descansar por fin a la orilla de un río, al que llegamos tras dar muchas vueltas. Fumé. El descanso fue breve. Ya estábamos cerca de Junetas. Después de un kilómetro aproximadamente, Pradal me dijo que habría que saltar un muro de un metro más o menos. ¡Lo que me faltaba...! Caímos en un patio. Ladraron los perros. Salimos corriendo y al mirar hacia atrás, vimos que habían encendido la luz. Llegamos a una balsa.

—Tenemos que coger agua para el día —me dijo Pradal.

Eran las cinco de la madrugada. Llenamos las cantimploras. Comimos unos terrones de azúcar. Y emprendimos el famoso ascenso de dos horas hasta llegar a la dichosa ermita de San Miguel. Yo subía, subía, como una máquina, con la cabeza agachada; no sabía si el macuto pesaba o no. Solo pensaba que subía y subía, siguiendo a Pradal. Nos paramos unos minutos. Volvimos a subir; llegamos a unos cortes y peñas. De pronto, Pradal se paró y me dijo:

—Este es un paso peligroso. Tenemos que coger la metralleta.

Els Prats de Falgars d'en Bas
amb el Puigsacalm al fons.

Se quitó el macuto y, metralleta en mano subió. Al cabo de un rato volvió hacia mí:

—¡Vamos! Subimos por un callejón entre peñascos. Aquí descansaremos —me dijo.

Habíamos llegado a la ermita de San Miguel, después de más de doce horas de camino. Eran las siete de la mañana y allí dormiríamos. Pero esa vez Pradal se quedó de guardia. A mí me extrañó.

—Es necesario —me dijo.

Luego me despertó y estuve yo de guardia.

Pradal hizo fuego con ramas de boj, secas y finas. No sé cómo se las ingenió para que no saliera ni una sola nubecilla de humo. Calentamos los botes de carne y asó tocino. Comimos muy a gusto. Mientras tanto, me contaba los detalles de la próxima etapa, de tal manera que yo veía que para él era todo llano. Le pregunté cómo pensaba él que sería la vuelta, con la camarada que tendría que venir con nosotros. Dijo que cada etapa la dividiríamos en dos, para

que ella pudiera seguir. Yo estaba contento oyéndole, pues para mí también sería más fácil de esa forma. Y hablando, se nos vino encima la hora de preparar los macutos, en espera del momento de partir en la oscuridad.

Y volvimos a subir montes, a cruzar campos y barrancos... Pasamos cerca de Falgas de Bas, antes de llegar a un cementerio. En la ermita de Cabrera, la noche era tan oscura que no se veía a dos pasos, y menos aún a medida que bajábamos y la niebla se hacía cada vez más espesa. Caía una lluvia que nos iba empapando la ropa y llegaba a nuestros huesos. Pradal resbaló en las piedras dos o tres veces. Yo también me caí. Por fin sacó la linterna para poder seguir. Ya una vez en el llano pudimos detenernos para comer.

Pradal seguía explicándome el camino que recorríamos. Dejamos a la izquierda el pueblo de Santa María de Curcó, donde había fuerzas armadas.

—Tienes que tener cuidado cuando pases por aquí —me dijo— o cuando te quedes a descansar. Ya estamos cerca del lugar donde nos quedamos de costumbre.

Yo respiré, pensando que la marcha tocaba a su fin. Ya empezaba a dudar de que todos aquellos caminos, senderos y vericuetos se me quedasen en la cabeza. Seguimos caminando, pero me parecía que todo iba mejor. El macuto pesaba menos, porque habíamos ido escondiendo botes de comida para el regreso. La etapa se hacía menos dura. Andábamos desde hacía una hora cuando le pregunté:

—¿Pero no llegamos ya?

—No; aún nos faltan unas dos horas.

Para mí aquello fue la puntilla. No era sólo la montaña. El viaje clandestino era largo.

Por fin, hicimos alto en la zona de Lourdes de Torelló, para pasar el día. Antes de que anocheciera, para em-

Vista d'Osona.

prender el camino hasta el tren, Pradal dijo que teníamos que precisar algunas cosas. La misión que él iba a cumplir era distinta a la mía. Los dos tomaríamos el mismo tren, pero Pradal, después, debía preparar otras citas, para volvernos a encontrar en Barcelona. Era mi primer viaje al país. Todo era nuevo para mí. Pradal era un veterano y yo prestaba mucha atención a lo que me decía. Era la primera tarea que el Partido me confiaba en España. Mi moral era buena pero la procesión iba por dentro. Es decir: sentía en mi interior algo, no sé si de miedo, pero si de reserva, de inquietud. Claro está que yo, en el bosque, no tenía miedo, y menos con la metralleta en la mano. Estaba acostumbrado a la lucha en España, a la de los frentes en la segunda guerra mundial y luego las guerrillas, pero aquello era una lucha nueva. A partir de ese momento tendría que vestirme de civil, tomar el tren, enseñar el salvoconducto que solicitarían mis *amigos* de la guardia civil, presentarme en un hotel y llenar una ficha. Yo me figuraba que un guar-

dia civil conocería a un comunista a una legua. Todo esto daba vueltas en mi mente. El camarada Pradal me dio toda clase de indicaciones, que yo fui archivando en mi cabeza.

Llegó la hora de preparar la ropa de ciudad. Nos bañamos, nos afeitamos y comprobamos que las hojas saltaban sobre nuestra barba de ocho días. Después, escondimos los macutos en un sitio y en otro las metralletas. Las pistolas las llevaríamos encima y no las enterraríamos hasta llegar cerca de Manlleu.

Vestidos, afeitados y con la gabardina parecíamos otros. Como Pradal conocía bien el camino decidió, como medida de precaución, que nos quitáramos los zapatos, a fin de no cansarnos, y calzáramos unas alpargatas, que arrojaríamos después en un barranco. Llegamos a la carretera que iba a Ripoll y, apenas cruzarla, pasaron dos coches, los primeros que yo veía en España. Pradal llamó a una casa que conocía y salió una mujer. La vi contenta, y nos hizo entrar.

(...)

SELECCIÓ BIBLIOGRÀFICA

Acompanyem aquesta guia d'una breu selecció bibliogràfica per aquells que vulguin aprofundir en la tràgica i apassionant història dels maquis. No pretenem fer una llista de totes les grans obres que s'han escrit sobre la guerrilla anti-franquista i els seus protagonistes. Hem seleccionat alguns dels títols que ens han acompanyat durant aquests anys de caminades i recerca memorial. Ens han ajudat a entendre a aquells lluitadors i els difícils temps que van viure. També ens han animat a escriure aquesta guia excursionista, recuperar els seus camins i a impulsar una proposta de lleure turístic i esport èticament compromès amb la recuperació d'un passat que ha restat malauradament silenciat durant massa anys. Ens fem, per tant, responsables de les omissions i mancances que hi pugui haver i demanem disculpes per avançat.

Biografies i memòries

ABRIL GONZÁLEZ, Margarida. *D'un roig encès*. Fundació Pere Ardiaca, Barcelona, 2004.

BELENGUER MERCADÉ, Elisenda. *Neus Català. Memòria i lluita*. Fundació Pere Ardiaca, Barcelona, 2006

BRU I SANS, Josep. *Del foc a la brasa. De la resistència a França a la guerrilla urbana a Catalunya*. Flor del Vent, Barcelona, 2004

ESCORIHUELA ROCA, Aniol. *Josep Platé, un maqui compromés amb la lluita per la llibertat*. (inèdit)

GROS CAMISÓ, José. *Abriendo caminos: relatos de un guerrillero comunista español*. Librairie du Globe. Paris. 1972

MARTÍ BIELSA, Lluís. *Uno entre tantos. Memorias de un hombre con suerte*. El viejo topo. Barcelona, 2019

NUÑEZ GONZÁLEZ, Miguel. *La revolución y el deseo. Memorias*. Ediciones Península. Barcelona, 2002.

RIBES MATEU, Domènec. *Rue Traversière. Una història de la resistència antifranquista a França*. Llibres de l'Index, Barcelona, 2006.

SERRADELL PÉREZ, Josep, "Román". *Clandestinos. Una historia que no se borrará*. Edicions Avant, Barcelona, 1995.

VINYES I RIBES, Ricard. *El soldat de Pandora. Una biografía del segle XX*. Edicions Proa. Barcelona, 1999.

VVAA. *Cisquet, un maqui olotí*. Associació Catalana d'Expresos Polítics del Franquisme/Amical Antics Guerrillers de Catalunya, Olot/Barcelona, 2021.

El maquis i la resistència antifranquista

CLARA I RESPLANDIS, Josep. *Els maquis*. Edicions Caixa de Girona, Girona, 1992.

GONZÁLEZ DEVÍS, Raül. *Maquis i Masovers. Entre la resistència, la supervivència i el terror*. Onada Edicions, Benicarló, 2018.

GONZÁLEZ DEVÍS, Raül. *Guerrilleros y comunistas. La apuesta armada del PCE. La Agrupación Guerrillera de Levante y Aragón*. Onada Edicions, Benicarló, 2021.

MARCO CARRETERO, Jorge. *Guerrilleros y vecinos en armas. Identidades y culturas de la resistencia antifranquista*. Editorial Comares, Granada 2012.

PAGÈS, Pelai (dir.): *Els maquis. La resistència armada contra el franquisme (1936-1965)*. Edicions Tres i Quatre, València, 2020

SÁNCHEZ AGUSTÍ, Ferran. *Maquis a Catalunya. De la invasió de la vall d'Aran a la mort del Caracremada*. Pagés Editors, Lleida, 1999

SÁNCHEZ CERVELLÓ, Josep (Ed.). *Maquis: el puño que golpeó al franquismo. La Agrupación Guerrillera de Aragón y Levante (AGLA)*. Flor del Viento, Barcelona, 2003

SERRANO, Secundino. *Maquis: historia de la guerrilla antifranquista*. Ediciones Temas de Hoy, Barcelona, 2002.

